

VITA SANCTI ROMUALDI

ABBATIS ET CONFESSORIS, INSTITUTORIS CONGREGATIONIS CAMALDULENSIS, ORDINIS S. BENEDICTI.

(An. Chr. 1027, 19 Jun.)

Cum anonymi adnotationibus.

426 PROLOGUS.

Adversum te prorsus (166), immunde munde, conquerimur, quia habes intolerabilem stultorum sapientium turbam tibi facundam, Deo mutam. Habes, qui per vanam eloquentiam et inanem philosophiam se sciunt in superbiæ cornibus arroganter extollere, non habes qui profuturum aliquid ædificationi proximorum ac posterorum velit memoriam (167) schedulis adnotare. Habes, inquam, qui in prætoriis iudicum negotiorum sæcularium lites et causarum iurgia continuis valeat declamationibus perorare, non autem habes, qui possit in sancta Ecclesia vel unius sanctorum virtutes et clara gesta describere. Sapientes siquidem sunt ut faciant mala, bona autem facere nesciunt (*Joan. iv*). Ecce enim (168) tria jam fere lustra transacta sunt, ex quo beatus Romualdus deposito carnis onere ad ætherea regna migravit, et nemo adhuc ex hujusmodi sapientibus exstitit, qui de tot mirabilis vitæ ejus præconiis pauca saltem historico stylo digereret, et, avidissimæ devotioni fidelium satisfaciens, ad communem utilitatem recitanda, legivo sanctæ Ecclesiæ tradidisset (169). Nobis autem in angusto cellulæ angulo residentibus utilius erat, sicut proposuimus, propria peccata ad mentis oculos assidue revocare, quam alienæ virtutis historiam texere; magis expedire (170) commissi reatus tenebras plangere, quam splendida sanctitatis insignia imperitis sermonibus offuscare. Veruntamen, cum ad sepulcrum ejus ex longinquis terrarum partibus toto anno maximeque in ejus festivitate fidelium multitudo conveniat, miracula per eum divinitus facta conspiciat, audire vitæ ejus historiam desiderabiliter quærat, sed, utpote quæ non sit, audire non valeat; non irrationabiliter pertimescimus ne celeberrima ejus fama, quæ adhuc populi totius

A ore depromitur, labente curriculo 427 temporaria, de memoria hominum penitus deleatur.

Quapropter, hoc timore compulsus, multorumque fratrum precibus et germana charitate devinctus, quod de prædicto mirabili viro ab egregiis ejus discipulis didici, aggrediar, Deo auctore, describere, vitæque ejus initium, cursum et finem, nimirum imperitus homo, non historiam texens, sed quoddam quasi breve commonitorium faciens, quibuscunque tentabo litterarum apicibus exarare. Hoc autem unum in primis lectorem meum nosse desidero, quia non multa per eum facta miracula in hac ego descripiuncula colligam, sed potius, quod ad ædificationem omnimodis attinet, conversationis ejus ordinem referre contendam. Beatus siquidem vir in tantum se humilitatis tegmine a vento vanæ gloriæ custodivit, quod undecunque humanis oculis videri mirabilis potuit, studiosissima occultatione suppressit. Quæ tamen miracula etiamsi minime fecisset, mirabilem vitam ducens, minori veneratione dignus non esset. Neque enim Præcursor Domini fecisse miracula legitur, quo majorem nullum inter natos mulierum surrexisse (*Matth. xii*) Veritas ipsa testatur. Nonnulli enim Deo se deferre existimant, si in extollendis sanctorum virtutibus mendacium fingant. Hi nimirum, ignorantes Deum nostro non egere mendacio, relicta veritate, quæ ipse est, falsitatis ei putant se placere posse commento. Quos bene Jeremias redarguit, dicens: *Docuerunt linguas suas loqui mendacium, ut inique agerent laboraverunt* (*Jer. ix*). Qui enim ultro oblatam simplicem veritatem referre facile poterant, in componendis quæ nesciunt casso labore desudant, et quo se pro Deo stare quasi adjuutores autumant, eo ut revera falsi testes contra Deum pertinaciter pugnant, Apostolo Corinthiis at-

(166) Editio facta anno 1515 Florentiæ apud Philippum de Giunta, sicut et alia in monasterio Fontisboni prope Camaldulum anno 1520 typis Bartholomæi de Zanettis Brixienis, non habent emphaticam particulam *prorsus*.

(167) In codice Vaticano num. 3797, anno 1115, ut Fontaninio in *dis. S. Petri Urs.*, pag. 50, creditur, scripto, qui totam hanc divi Romualdi vitam continet, legitur *ad posterorum velit memoriam*.

(168) Hinc veritas et sinceritas hujus historiæ ab eruditissimo alias et sanctissimo viro Petro Damiani conscriptæ potest colligi, quippe quæ tam parvo post S. viri obitum tempore fuit exarata, ita ut ocu-

latos testes recentiori memoria rerum instructos habere potuerit, ut revera habuit ipsius S. Romualdi discipulos, sicut infra ipse testatur.

(169) Fontisboni editio habet *collegio S. Ecclesiæ tradidisset*, id est fidelium in unum convenientium collectioni. In Vaticano codice tamen legitur *Legivo*, quod S. Benedictus, cap. 9 Regulæ *Analogium* vocavit.

(170) In Vaticano codice habetur *expediret*; et in editione Fontisboni *magis expedire videbatur*. Utrumque recte; alias desiceret aliud verbum regens infinitam dictionem *expedire*.

testante, qui ait : *Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est fides vestra*; deinde subjungit : *Invenimur falsi testes Dei, quoniam diximus testimonium adversus Deum, qui suscitaverit Christum, quem non suscitavit* (I Cor. xv). Sed quia, necessitate ad scribendum coacti, velut commoti ista præmisimus, jam precibus ejus de quo loquimur, Deo opitulante, ad narrationis ordinem veniamus.

428 CAPUT PRIMUM.

Causa conversionis Romualdi.

Romualdus igitur, Ravennæ civitatis oriundus, ex illustrissima ducum fuit stirpe progenitus (171). Qui cum jam in adolescentiam pervenisset, cœpit in peccato carnis proclivis existere, quo videlicet vitio illa ætas impugnare homines, præsertim divites, vehementius solet. Mentem tamen Deo devotus, frequenter se tentabat erigere, facturumque se magnum aliquid proponebat (172). Nam et si quando se ad studium venationis accingeret, ubicunque per silvas autem locum reperire poterat, mox se ad eremi desiderium ejus animus accendebat, dicens intra se : O quam bene poterant eremitæ in his nemorum recessibus habitare! quam congrue possent hic ab omni sæcularis strepitus perturbatione quiescere! Et ita mens ejus cœlitus inspirata, jam divinabatur in amore quod impleturus erat postmodum opere.

Huic erat pater, nomine Sergius, mundo vehementer intentus, et omnino sæcularibus negotiis implicatus. Qui dum adversus quemdam propinquum suum exortis (173) simultatibus pro possessione prati inimicitias exerceret, videns filium suum Romualdum in contentione mollescere, crimenque fratricidii medullitus formidare, minari cœpit exhæredem facere, si in eadem diutius sententia permaneret. Quid plura? Tandem utraque inimicantium partes ex urbe ad litis materiam prouunt, arma corripunt,

(171) Nobilissimam fuisse Romualdi originem, ex ipso quem Damianus exponit *illustrissimæ stirpis* titulo, hæud dubie intelligitur. Cl. V. Muratorius in *Dissert. 5 antiquit. mediæ ævi*, tom. I, pag. 158, nonnulla eruditissime juxta morem conscripsit circa hanc ducum nobilissimam Ravennatem familiam, quæ circiter annum 1180 defecit, e vivis sublato Joanne duce absque prole, ac ad ejus hæreditatem vocatis Petro Traversaria patricio Ravennate, et *Tauarello* nobili cive Ferrariensi patre celebris Salingueræ, ut ex duabus chartis, quas in ipsa dissertatione profert, clarissime patet. Quamquam credibile sit, ait ipse, hosce *duces* antiquitus assumpsisse eximium hunc titulum a splendido quoque magistratu, sive a regimine civitatis Ravennæ, aut alicujus alterius in exarchatu positæ, attamen ad opinandum feror ipsos procedente tempore inde dejectos impetrasse saltem tituli continuatum honorem, atque ea de causa impositam eorum pago appellationem *ducalem*, quemadmodum *comitis* nomen, olim rectoribus tantummodo civitatis alicujus datum, castellorum et vicorum dominis tribui sensim cœpit.

(172) Sic legitur in Vaticano codice n. 3797, supra memorato, sed in quodam fragmento Vitæ hujus scripto sæculo fortasse xi, quod exstat in codice Vaticanæ bibliothecæ n. 5411, habetur *frequenter se*

bellum sociale committunt, et, dum cominus hinc inde pugnatur, repente manu Sergii inimicus et affinis (174) occiditur. Romualdus autem licet nullum precepto vulnus inflixerit, quia tamen interfuit, poenitentiam tanti reatus accepit, moxque ad Classense monasterium B. Apollinaris, more homicidarum, diebus quadraginta permansurus in luctibus prope-ravit (175).

429 CAPUT II.

Ipsa conversio, et quia corpus B. Apollinaris sine dubio in Classensi monasterio jaceat.

Illic autem districta se poenitentia jugiter macerans, cœpit cum quodam converso (176) quotidianum habere colloquium, a quo etiam, juxta mediocritatem sensus, bonæ exhortationis audiebat sæpe consilium. Quem cum conversus frequenter admoneret sæcularem vitam omnino postponere, et ad sanctæ conversationis ordinem festinare (177), sed ad hoc mentem ejus humiliare nullatenus posset (178), aliquando inter cætera velut gratulabundus intulit, dicens : Si tibi, inquit, ego B. Apollinarem corporali specie, ita ut eum manifeste videre possis, ostendero, quid a te præmii reportabo? Ad hæc Romualdus : Firma, inquit, et inviolabili me obligatione constringo quia, mox ut beatum martyrem videro, apud sæculum ulterius non manebo. Hortatur ergo conversus ut ipsa nocte Romualdus dormire postponeret, et una secum intra ecclesiam in orationibus vigilaret. Cumque nocturno silentio longanimitè ambo in oratione persisterent, ecce circa gallicinium noctis B. Apollinaris, his duobus manifeste videntibus, exiit de sub altari quod in medio ecclesiæ ad honorem B. Virginis Mariæ cernitur esse constructum. Visus est autem exire ab orientali parte, illinc videlicet ubi marmor porphyreticum jacet. Confestim vero tantus splendor totam replevit ecclesiam, ac si sol fulgoris sui radios

contra se magnum aliquid proponebat, ut et in editionibus nonnullis apparet.

(173) In citato codicis fragmento Vaticanæ bibliothecæ additur *fraudolenter*.

(174) Hæc dictio *affinis* in eodem fragmento, et in vetustioribus editis codicibus desideratur. Unde Rubeus ait, *Hist. Rav.*, l. v, inter *Sergium patrem et vicinum* contentionem fuisse. Fortunius vero, p. II, l. I, c. 7, æquivocam vocem usurpans, ortam fuisse inter *Sergium parentem et alium propinquum de quodam prato controversiam* scribit.

(175) Id peculiari Ravennatum consuetudini ascribunt Ractius in *Descript. S. eremi*, c. 2, et Lucas Barchinonensis *Hist. Rom.*, l. II, c. 4. Rubeus tamen lib. v, ait *Classem* venisse, *ut ibi pro more ejus sæculi poenam subiret*. In fragmento supra memorato pro *in luctibus* legitur *in luctu*.

(176) Conversos antiqui vocabant eos qui ex adultis monasticum institutum capiebant. Hic vero de fratre laico sermo esse videtur, ut Mabillonius adnotavit.

(177) Fontisboni editio habet : *ut sæcularem vitam omnino postponeret, et ad sanctæ conversationis ordinem festinaret*.

(178) In fragmento codicis Vaticani legitur : *sed cum ad hoc mentem ejus humiliare nullo modo posset*.

intra ipsos parietes cohiberet. Tunc beatissimus A martyr sacerdotalibus infulis mirabiliter exornatus, aureum in manu portans thuribulum, cuncta ecclesie incensavit altaria, et, hoc facto, statim unde exierat rediit, et mox omnis ille splendor, eum prosequens, apparere cessavit.

Cœpit itaque conversus Romualdo durus nimirum exactor vehementer insistere, et ut impleret quod ultro promiserat anxie postulare. Cumque Romualdus adhuc resisteret, et eandem visionem cernere denuo flagitaret, alia nocte similiter in oratione persistunt, et beatum martyrem per omnia, sicut prius, aspiciunt. Unde etiam postmodum, si de corpore prædicti martyris aliquando quæstio oriretur, Romualdus penitus affirmabat in ipsa ecclesia esse B reconditum; et, quandiu vir sanctus vixit, hoc proferre testimonium non cessavit (179).

430 Habebat quoque Romualdus consuetudinem ante præcipuum altare Ecclesie orationi frequenter incumbere; ibique, postquam fratres abscederent, multis Deum satagebat gemitibus exorare. Dumque hoc quadam die post visionem attentius faceret, tanto mox divini amoris igne mentem illius Spiritus sanctus accendit, ut in fletum repente prorumperet, uberes lacrymarum rivus restringere non valeret, monachorum se pedibus prostratus advolveret, tradi sibi monachicum habitum inenarrabili desiderio flagitaret. Monachi vero, dum patris ejus duritiam metuunt, conversioni illius aditum pandere non præsumunt. Honestus (180) autem, qui tunc Ravennæ archiepiscopalem cathedram obtinebat, olim Classensis cœnobii abbas exstiterat; hunc ergo Romualdus impiger adiit, eique omne sui cordis (181) desiderium patefecit. Qui alacer factus, castæ concupiscentiæ exhortationis stimulos addidit, fratribusque ut eum suo collegio incunctanter asciscerent, imperavit. Hujus itaque patrocinio cœnobitæ suffulti, Romualdum intrepida securitate suscipiunt, eique sanctæ conversationis habitum tradunt. In eo igitur monasterio (182) triennium fere transegit.

(179) Sanctissimi Ravennatum protopastoris ac Æmilie apostoli Apollinaris corpus etiamnum in Classensi basilica summa religione colitur.

(180) Legenda est *Dissert. Camal.* II. c. 3, Cl. V. Guidonis Grandii, ubi satis erudite probare contendit *Honestum* tunc temporis Petri archiepiscopi Ravennatis coadjutorem tantum seu cœpiscopum fuisse.

(181) Hic desinit laudatum fragmentum Vaticani codicis, N. 5411.

(182) Classense hoc appellabatur monasterium ob vicinam Classis urbem, cujus modo nullum vestigium apparet. Verum propter bella aerisque insalubritatem monachi ad urbem Ravennam se transtulerunt sæculo xvi, novo pulcherrimoque monasterio excitato, quod divo eorum parenti Romualdo nuncuparunt, vulgo tamen eadem *Classis* nomenclatura vocitatum. Exstat adhuc antiquissima Classensis basilica, quæ ab iisdem monachis summo studio et veneratione servatur.

CAPUT III.

Quomodo monachi correpti Romualdum de solarario præcipitare voluerunt.

Sed cum ibi cerneret nonnullos per lata gradientes remissius vivere, sibi autem arduam perfectionis semitam, quam mens dictabat, arripere non liceret quid sibi agendum esset sollicitè in semetipso cœpit inquirere, multisque cogebatur cogitationum fluctibus æstuarè. Præsumebat autem leviter conversantium vitam dure corripere, et sæpe ad eorum confusionem præcepta regulæ in testimonium convocare. Cumque in redarguendis eorum vitiis vehementer insisteret, illi autem junioris et novitii (183) verba pro nihilo deputarent, tandem, hoc opprobrium non ferentes, dum propriam emendare vitam despicunt, de corripientis morte tractare cœperunt. Solebat denique Romualdus per noctem cæteris fratribus maturius surgere, et, si oratorii adhuc janua clausa esset, intra ipsum dormitorium in orationibus excubare. Erat autem prædictum ædificium more solarii alte ædificatum. Hoc itaque invenerunt filii Cain, diabolo dictante, consilium, ut, dum **431** Romualdus ante alios solito more consurgeret, ipsi eum per solarii speculum (184), verso deorsum capite, in terram præcipitarent. Quæ res postquam Romualdo per conscium conspiracy innouit, ille jam de cætero intra cordis cubiculum, clauso oris ostio, orans Patrem suum, imminens periculum devitavit. Hoc itaque modo, dum sibi cavet præcipitium corporis, fratribus, ne in animarum mortem corruerent, barathrum clausit iniquitatis.

CAPUT IV.

Quomodo Romualdus se ad eremum contulit.

Cumque in ejus animo perfectionis amor magis ac magis in dies cresceret, nullamque mens ejus requiem inveniret, audivit quia in Venetiarum partibus (185) quidam spiritualis vir esset, Marinus nomine (186), qui eremiticam duceret vitam. Consensu itaque ab abbate (187) et fratribus nimirum facillime impetrato, ad prædictum venerabilem virum navigio discurrere pervenit, et sub illius regimine

(183) In Fontisboni editione legitur, *ut junioris et novitii.*

D (184) Haud meminimus nos alias hoc vocabulo significatam fenestram apud Latinos invenisse. Præferenda igitur lectio illa, quæ habet *per speculam*, quæ vox usurpari solet ad partem illam editoris loci significandam, unde aliquid prospici seu speculari facile possit, indeque aditus rebus deiciendis pateat, quemadmodum apud Virgilium *Eclóg. viii* :

Præceps aeri specula de montis in undas
Deferat :

(185) Ad locum nempe qui et modo *Torris caliginis*, vulgo *Torre di Caligo* appellatur, ubi desertæ quondam Heracleæ antiquissimæ civitatis apparebant monumenta.

(186) Sigonius, *Regn. Ital.* I. vii, Ravennatem *Marinum* nominat; Venetum vero Ferrarius ac alii faciunt.

(187) Fortasse hic abbas erat Dominicus ille, de quo Rubens in *Actis conc. Ravenn.* an. 995.

degere humillima mentis devotione instituit. Erat autem Marinus, inter cæteras virtutes, vir simplicis animi et sincerissimæ admodum puritatis, nullo quidem magisterio eremiticæ conversationis edoctus, sed ad hanc solummodo bonæ voluntatis impulsu fuerat incitatus. Porro autem hunc vivendi morem habebat, ut per continuum anni circulum tribus in hebdomada feriis mediam panis buccellam et pugillum fabæ gustaret, tribus vero vinum et pulmentum discreta sobrietate perciperet. Psalterium (188) quidem per dies singulos totum canebat. Sed nimirum rudis, et nullatenus 432 ordine vitæ singularis (189) instructus, sicut ipse postmodum B. Romualdus hilariter referebat, plerumque, de cella exiens, una cum discipulo passim per latitudinem eremi psallendo spatiabatur, nunc sub ista arbore vicanos, nunc sub illa tricenos vel quadragenos concinens psalmos. Romualdus autem, quia sæculum idiota reliquerat, aperto psalterio, vix suorum versuum notas syllabatim explicare valebat; et hæc oculorum in ima defixio intolerabilem sibi importunitatem acediæ generabat; Marinus vero virgam in dextera gerens, Romualdo e diverso sedenti sinistram capitis partem sæpissime verberabat. Post multa autem Romualdus, gravi admodum necessitate compulsus, humiliter ait: Magister, si placet, a dextro me deinceps tempore percutere, quia jam lævæ auris auditum funditus perdo. Tunc ille, tantam ejus patientiam admiratus, indiscretæ severitatis temperat disciplinam.

CAPUT V.

Qualiter Petrus Urseolus est primo dux factus, et postmodum sit conversus.

Eodem vero tempore Petrus (190), cognomine Urseolus, Dalmatici ducatus (191) gubernabat habenas. Qui videlicet ad hujus fastigium dignitatis ascendere

(188) De integro psalterio ab eremitis privatim recitando vide Petr. Dam. opusc. xv, cap. 18, et Bedam *Hist. Angl.* lib. iii, c. 27, de Egeberto.

(189) Singularis vitæ, id est eremiticæ, ut cap. seq. et 9.

(190) Hic Petrus, ex Participatia antiquissima familia, cognominabatur *Urseolus*, vel et *Ursiolus*, ut in Vaticano codice, et alibi, pro *Ursione* et *Ursone*, uti multis in locis etiam appellatur. Participatia et *Ursone* eadem gens ex hoc Petro viro sanctissimo *Urseolam* alteram familiam propagavit; eo modo quo Justinianus et Baduarius itidem Participatii *Justinianam* ille, iste *Baduariam* produxerunt. Videsis *Præf. Dissert. n. 2 de S. Petro Urseolo* Cl. V. Justi Fontani.

(191) Quamquam a Damiano *Dalmatici ducatus*, et inde *Dalmatici regni principatus* divo Petro Urseolo tribuatur; tamen sub ejus tantum filio Petro Urseolo II duce Veneti dominium *Dalmatiæ primitus acceperunt*, ut ex Dandolo l. ix, c. 1, parte xv, qui postea parte xxxi de Petro Urseolo II, hæc subdit: *Pari omnium consensu ducem Dalmatiæ se primitus nominavit.*

(192) Lege *Petri Candiani*; Vitalis enim Candianus S. Petro Urseolo successit, non præivit. Damiano solitario in loco scribenti facile fuit circa nomina errare. Quare epist. 10, lib. i, ingenue adnotavit: *Nec magnopere curamus videri aucupes nomi-*

idcirco meruerat, quia decessoris sui, Vitalis scilicet Candiani (192), peremptoribus fautor (193) exstiterat. Cur autem ille a suis exstinctus sit, non ab re esse arbitror, si servatæ compendio brevitatis exponam. In conjugium namque germanam (194) Ugonis magni illius marchionis acceperat, et, æmulatione leviri suadente, multos ex Longobardiæ 433 et Tusciarum partibus milites, profligatis pecuniarum stipendiis, acquirebat. Hoc autem Venetiarum incolæ non ferentes, clam iniere consilium ut repentino impetu ducis palatium armati violenter irrumperent, eumque cum omni domo sua in ore gladii absque ulla retractatione necarent. Hujus denique conventiculæ conjuratione comperta, Vitalis dux, nocturnis diurnisque vallatus excubiis, hostiles insidias ad nihilum redigebat. Illis autem hæc et illa tentantibus, sed ad inceptæ factionis effectum attingere non valentibus, tandem visum est ut domum Petri, quæ ducis palatio adiacebat contigua, prius incenderent, istoque modo et ducem caperent et universa ejus domestica concremarent. Istius vero rei experiendæ consensum a Petro, qui eorum consilii particeps fuerat, flagitantes, hujus tandem mercedis fœdere pacti sunt, ut pro una ejus domo, quam igne consumerent, totam ditioni illius Venetiam subderent, et, deleta illo quem exosum habebant, ducem hunc loco ejus protinus subrogarent. Hoc igitur modo Petrus Dalmatici regni adeptus est principatum, qui postmodum, ambitionis suæ jam voluptate politus, respectu divinæ gratiæ demum corde compunctus est.

Quidam autem venerabilis abbas, Guarinus (195) nomine, ex ulterioris Galliæ finibus orationis gratia per diversas mundi regiones peregrinari solitus erat. Hic quoque ad ducem veniens, ab eo protinus ut sibi ad evadendum tanti reatus periculum con-

num, dummodo non excidat series et ordo gestorum. Potest etiam error hic esse amanuensium.

(195) Hic pariter aberravit piissimus scriptor falso rumore deceptus. *A puerili enim ætate divus Petrus Urseolus, nil aliud quam Deo placere studens, ad tantæ dignitatis propectum scandere contemnebat, timens ne sæcularis honoris ambitione propositum amitteret sanctitatis. Tandem, importune populo interpellante, non humano favore, sed totius reipublicæ commodo hujusmodi principatus apicem accipere non recusavit. Ita Chronicon Venetum antiquissimum, aliique codices.*

(194) Hæc *Valdrada* et *Valderada*, atque *Gualdrada* seu *Valderta* et *Walderta* a scriptoribus appellantur; quæ soror erat Hugonis, et filia Uberti marchionis et Etruriæ principis. De Hugone et Uberto, seu et Oberto, lege Damianum opusc. xvii. dissert. 2 *De principis officio, ad Gothifredum marchionem*, cap. 5.

(195) *Guarinus* seu *Warinus*, quod idem est, vir fuit sanctissimus, de quo monachus Gartia in quadam epistola, a Balutio in *Marchiæ Hispan. Appendice tit. 222* relata, scripsit: *Angelus vel cælestis homo Warinus. Et in Actis consecrationis basilicæ Cuxanensis, ut in citata Append. tit. 119, legitur principem Seniosfredum locasse ibi abbatem egregium, nomine Guarinum, qui, ceu ut sidus lucidum, affatim vibrare satagit cosmum.*

sulum præberet exactus est. Accersitis igitur Marino et Romualdo, hoc sibi communi jubetur sententia, ut sæculum simul cum ipso, quem per nefas invaserat, ducatu relinqueret, et, quia ad alienæ dominationis arcem injuste proruperat, ipse se alienæ potestatis dominio subjugaret. Ille autem homo nimirum in potestate positus, quia conversionem suam manifeste facere ausus non est, tutum putavit hoc utendum esse consilio. Imminente igitur festivitate sancti cujusdam martyris, ex cujus vocabulo basilicam in propria possessione adhuc privatus habuerat, illic pridie uxorem (196) suam præmisit, ipse quasi mox secuturus; hoc ei præcipiens, ut et **434** ornatum ecclesiæ accuratissimum provideret, et secum venientibus sumptuosas epularum delicias in crastinum præpararet. Ipse autem post conjugem remanens, his de suis thesauris, quæ sibi videbantur, ablatis, cum quodam suo familiari, Joanne scilicet Grandenico (197), qui præfatæ conjurationis conscius fuerat, et cum tribus illis (198) beatis viris quos præposuimus navem ascendit, deinde in Galliam ad monasterium (199) abbatis Guarini magnus conversus aufugit. Petro igitur et Joanne monachis in S. Michaelis cœnobia factis, Marinus et Romualdus, non longe a monasterio degentes, ad singularem vitam, cui assueti fuerant, revertuntur. Quibus etiam ipsi jam dicti fratres, peracto vix annuo spatio, ad perferendam ejusdem solitudinis districtiorem aggregati sunt.

CAPUT VI.

Qualiter Romualdus uno anno de pugillo ciceris per diem, et tribus annis de sua agricultura vixit.

Interea Romualdus, accenso mentis desiderio, cœpit de virtutibus in virtutes mirabiliter crescere: et reliquos fratres sanctæ conversationis gressibus longius anteire: ut jam, quidquid inter fratres sive de spiritualibus sive etiam de corporalibus ipse decerneret, cunctis volentibus, ejus omnino sententia prævaleret. Ipse quoque Marinus gaudebat Romualdo esse devotus, cui nuper fuerat ipse prælatus. Per continuum quippe annum Romualdus nihil aliud in cibum habuit, nisi tantum per singulos dies ex uno pugillo elixi ciceris vixit. Tribus vero

(196) *Felicia* a Dandulo et a fere omnibus nominatur; a Sansovino *Felicità*, quæ in antiqua altaris tabula ad S. Joannem de Judaica Venetiarum cognomento *Maripetra* inscribitur, cujus etiamnum nobilissima vulgo *Malipiero* familia exstat. Piissima hæc femina fuit, quæ unico edito filio (nempe Petro Urseolo II duce) una cum sponso castitatis perpetuæ votum vovit Deo; et, *calcatis rebus humanis animo, cælestium bonorum tantum contemplatione gavisam esse, potentemque in opere fuisse prædicant Sabellicus, Justinianus, etc.*

(197) *Joannes* ex antiquissima æque ac nobilissima *Gradonica* gente D. Petri Urseoli nepos, qui nunquam, sicut et ipse Urseolus, cædis Petri Candiani conscius fuerat.

(198) His addendus *Joannes Maurocenus* æquali nobilitate pietateque socius, et Urseoli gener, qui post exactam in Cuxanensi cœnobia monasticam

annis ipse et *Joannes Grandenicus*, sarculis terram frangentes, et triticum seminantes, ex manuum suarum labore vixerunt. Qui nimirum, dum agriculturam exercebant, pondus jejunii duplicabant.

435 CAPUT VII.

De diversa pugna diaboli, quam sustinuit.

Impugnabat tamen diabolus Romualdum multis et variis tentationum immissionibus, maxime initio conversionis, mentemque ejus per multa vitiorum incentiva raptabat, modo illi in memoriam revocans quæ et quanta, ut puta vir strenuus, in sæculo acquirere potuit; modo quæ ingratis propinquis necdum post se concupiscibiliter hæreditanda reliquit; modo parva nimis et nullius meriti esse quæ faceret, accusabat; modo, tanti laboris honorem incutiens, longæ vitæ spatium promittebat. O quam sæpe, cellulam ejus percutiens, cum, cum adhuc vix obdormisceret, excitavit, et quasi jamjam imminente crepusculo, per totam noctem vigilando deduxit! Per continuum ferme quinquennium, super pedes ejus et crura diabolus nocturno tempore jacuit; et, ne huc illicque se facile verteret, typo phantastici ponderis aggravavit. Quis explicare valeat quot frementes vitiorum bestias pertulit? quam sæpe præsentibus iniquos spiritus durissimis increpationibus effugavit? Unde etiam, si fratrum aliquis silentii tempore cellam ejus quavis necessitate compulsus adiret, statim miles Christi paratus ad prælium, solito more, ipsum esse existimans diabolum, claris vocibus increpabat, dicens: Quo tendis modo, turpissime? Quid tibi in eremo, de cælo dejecte? Recede, canis immunde; evanesce, coluber veternose. His igitur et hujusmodi verbis declarabat se cum malignis spiritibus in acie semper assistere, et fidei se armis accinctum provocantibus hostibus in campum protinus obviare.

CAPUT VIII.

Unum genus vitæ Romualdi; et de pœnitentiâ Petri ducis, et prophetiâ ejus.

Contigit autem ut aliquando, librum de vita Patrum legens, in illum locum incideret **436** ubi continetur quod quidam fratres, per continuam hebdomadam singulariter jejunantes (200), Sabbatorum

conversationem Venetias rediit, et monasterium S. Georgii Venetiarum condidit, quod impræsentiarum monachi congregationis S. Justinæ seu Montis Casini incolunt.

(199) Monasterium nempe *Cuxani*, cui præerat Guarinus abbas, in diœcesi Helenensi situm, quod Damianus supra in *ulterioris Galliæ finibus* locatum fuisse statuit; nec perperam, nam Cl. V. Mabillonius in *Observat. ad Vitam S. P. Urseoli* n. 4, adnotavit: *Cuxanense S. Michaelis cœnobium, quanquam in Catalaunia positum, in Galliæ finibus rite locatum est, quandoquidem Barchinonensis tractus, Ceritania, aliique ad Lubricatum amnem comitatus, jam pridem Galliæ ditioni accesserant.*

(200) Vide Palladium c. 24 et cap. 106, quæ jejunandi severa consuetudo ab Reg. S. Antonii c. 2, statuitur, et ab S. Athanasio in *Syntagm. doctrine ad monac.* observatur.

die pariter convenirent; ipsoque et Dominico die A jejunii rigorem interponerent, et remissius vici-
rent: Quem vivendi ordinem statim Romualdus arri-
puit, et in eo quindecim fere annis vel eo amplius
continua austeritate permansit. Petrus autem dux,
quia multis educari deliciis solitus fuerat, jamjam
sub tam districti jejunii pondere succumbebat.
Unde se ad pedes B. Romualdi humiliter stravit (201).
Jussus vero ut surgeret, necessitatem suam cum
verecundia coactus aperuit. Pater, inquit, quia ma-
gnum corpus habeo, pro peccatis meis ex hac paxi-
matii medietate (202) sustentare me non possum. Ro-
mualdus igitur, fragilitati pie compatiens, consuetæ
mensuræ quadram paximatii (205) super addidit; et
sic labenti jam fratri, ne omnino deficeret, miseri-
cordiæ manum tetendit, et ad peragendum bene vi-
vendi iter quod coeperat confirmavit. Hunc filius
ejus sibi æquivocus, vir valde secundum sæculum
prudens, aliquando visitavit. Cui Pater, nescio
utrum prophetiæ spiritu seu revelatione aliqua,
quæcunque sibi essent eventura prædixit. Novi, in-
quit, fili mi, procul dubio; quia ducem te consti-
tuent (204); et prosperaberis. Tu tantummodo satage
ut et Ecclesiis Christi sua jura conserves, et erga
subditos; alicujus amore vel odio, a justitia non de-
clines.

CAPUT IX.

Aliud vivendi genus Romualdi.

Post hæc autem Romualdus iterum legens quia
sanctus Silvester urbis Romæ episcopus Sabbatorum
dieni jejunandum esse, ut revera sancti Paschatis
vigilias, instituerit (205), mox remissionem Sabbati
in quintam feriam commutavit, et sic, infirmorum
imbecillitati consulens, longum jejunium discretione
habita facilius reddidit. Hanc nimirum vivendi re-

(201) Hoc indubium monumentum est S. Romualdi
discipulum ejusque spirituales filium fuisse divum
Petrum Urseolum, quippe qui ante ejus pedes, uti
magistri sui, humiliter rogans se prosternit.

(202) In Regula eremitica a B. Paulo Justiniano
edita 1520, in monasterio Fontisboni prope Ca-
maldulum, cap. 28, scribitur: *Erat illis quotidiani
cibi mensura per singulos pars dimidia paximatii, id
est sicci, aut biscocci panis dimidium.* Apud nonnul-
los *paximatium* est panis subeinericius, vel hor-
deaceus.

(205) B. Paulus Justin. in laudata Regula ere-
mitica ait: *id est, quartam partem hujusmodi
panis.*

(204) Impletum est hoc vaticinium post Vitalis
Candiani et Tribuni Memmi ducatum, cum anno
991, juxta prophetiam sancti genitoris sui tricesimo
ætatis anno dux creatus fuit Petrus Urseolus II, sic-
ut scribit Dandulus, lib. ix, c. 1.

(205) Vide epistolam Petri Damiani ad suæ con-
gregationis eremitas, t. I, lib. vi, ep. 35, ubi de
hac B. Silvestri sententia in Sabbato jejunandi dis-
seritur.

(206) Frequens harum vocum usum in vetustis
constitutionibus, de quarum significatione et usu late
dissertit Lucas Barchinonensis, alias Hispanus dictus,
in *Hist. Romualdina* l. v, c. 3. *Biduana* autem et
triduana, vocabantur jejunia antiquo tempore, cum
feria II, et III, et IV; et postea VI, feria et Sabbato

gulam cunctis sectatoribus singularis vitæ præfigens,
ut tunc se unusquisque eremiticæ vitæ jejunium te-
nere cognoscat, si per hebdomadam triduanas, 437
et biduanas (206) jejunando, quinta feria et Domi-
nicis diebus olera vel quodcunque liquamen (207)
cum gratiarum actione percipiat, exceptis videlicet
duabus anni Quadragesimis; in quibus non solum
ipse sed et plerique sui discipuli totius hebdomadæ
soliti erant continuare jejunium. Et certe satis con-
gruum erat ut qui Deum in choro laudare semper
studebat et tympano, præcipuas modulationis har-
monicæ consonantias, diapason videlicet et dia-
pente atque diatessaron; (208) jugiter in aures in-
circumscripti luminis personaret. Jejunare autem
omnino, hoc est diem absque ullo cibo transigere,
licet ipse sæpissime fecerit, aliis omnimodo prohi-
bebat. Dicebat enim ad perfectionem tendenti hoc
summe congruere, ut quotidie comedat et semper
esuriat, quatenus hoc caro per consuetudinem levi-
get, quod grave novitiis initio conversionis apparet.
Parvipendebat autem si quis ad tempus magnum
quid inciperet, si non etiam in eo longanimiter
perseveraret.

Vigilias vero temperate et cum magna discretione
faciendas maxime suadebat, ne cui fortasse contin-
geret ut sopori, peractis nocturnis officiis, consen-
tiret. Sane hujusmodi somnum vir sanctus in tan-
tum habebat exosum, ut si quis ei confiteretur, post
duodecim psalmorum vigilias, vel maxime circa
diluculum obdormisse, nequaquam posset eo die
cum ejus licentia sacra missarum solemnitas celebra-
re. Dicebat etiam melius esse, si possibile sit, unum
psalmum ex corde et cum compunctione cantare quam
centum cum mentis fabulatione percurrere. Cui
autem hæc gratia perfecte data non esset, horta-

in pane et aqua jejunabatur, ut priorum scilicet
trium dierum *triduana*, sequentium vero duorum
biduana diceretur abstinentia; prout B. Paulus Ju-
stinianus in Reg. eremitica cap. 27, exposuit. De
hæc jejunii legatur etiam noster Petrus Dam.
opusc. xv, c. 16, et opusc. xiv, in quibus ait de je-
junii significatione: *Jejunare autem illos dicimus
qui panem cum sale et aqua percipiunt, ut autem
præter hæc aliud aliquid additur, perfectum jejunium
non vocatur.*

(207) *Quodcunque legumen* legit B. Paulus Justin.
in Reg. eremitica.

(208) Hæ voces a musicis ad significandas præci-
puas seu perfectas, ut vocant, harmonicæ modula-
tionis consonantias usurpatæ sunt; nam *diapason*
octava est, *diapente* significat quintam, et *diates-
saron* quartam. Cum ergo in quadragesimis B. Ro-
mualdus ejusque discipuli a Dominica in Domini-
cam refectionem suam differrent, recte per octavæ
intervallum *diapason* harmonicam in divinis auribus
personabant. Dumque aliis temporibus hebdomadæ
jejunium in feria quinta relaxabant, ipsam *dia-
pason* in graviorem *diapente*, quæ est a primâ Do-
minica in quintam feriam, et acutiorem *diatessaron*,
quæ a quinta feria ad proximum Dominicum diem
residua est, dividebant, sicque præcipuis consonan-
tiis eorum jejunia per mysticam melodiam distincta
noscebantur.

batur tamen nequaquam desperare, nequaquam vel ab ipsa corporali exercitatione tepescere, donec ipse qui voluntatem dedit tribuat etiam aliquando facultatem. Tantummodo orationis incensum mentis intentio in Deum semel fixa custodiat, quod exterius veniens cogitationum aura perturbat. Ubi enim est intentio recta, contra voluntatem cogitatio veniens non est nimium formidanda.

438 CAPUT X.

De comite qui vaccam rapuit, et eam comedendo necatus est.

Quodam vero tempore, dum adhuc in Gallia finibus (209) moraretur, familiarem sibi quemdam habebat agricolam, qui sibi et utensilia quibus in cella opus est aliquando faciebat, et si quid ei opportunum esset, ditior charitate quam rebus, de sua paupertatis inopia hilariter ministrabat. Hujus vaccam comes quidam superbus et tumidus, missis parasitis, impetu barbarico rapuit, ejusque carnes præparari sibi ad prandium cum magna gulæ aviditate præcepit. Ecce autem rusticus cellam Romualdi festinus aggreditur, jacturæ suæ casum clamoris ululatus vociferatur, spem suam et suæ domus ablatam esse conqueritur. Sanctus itaque Romualdus ad eundem comitem concito gradu nuntium dirigit, et ut pauperi animal suum reddat humilissima supplicatione deposcit (210). Cujus preces lubricus comes protervo spiritu respuit, et quem saporem crassæ vaccæ lumbi potuissent habere, quia ipso die esset gustaturus, asseruit. Adveniente autem hora prandii, apposita mensa, vaccæ carnes allatæ sunt, et, divinæ ultionis jam imminente sententia, in ipso edendi initio comes frustum bovini renis (211) abscindens, sibi in os misit. Quod repente in illius gutture tam immobiliter hæsit, ut nec ad interiora descendere nec foras ejici ullis conatibus potuisset. Sicque inter suorum manus intercluso spiraminis aditu terribili morte necatus est, et unde contra Dei servam concupiscentiam carnis explere ad saturitatem voluit, inde justo Dei judicio carnalem vitam adhuc jejunos amisit.

CAPUT XI.

De Olibano conversionem promittente.

Alius quidam comes (212), Olibanus nomine, in eisdem Galliarum partibus erat, sub cujus jure monasterium quoque prædicti Guarini abbatis fuerat positum. Qui sublimi quidem culmine terrenæ potestatis erectus, sed 439 multis erat peccatorum molibus aggravatus. Hic aliquando Romualdum gratia visitationis adiit, et, cæteris extra cellulam ma-

mentibus, solus cum solo gestorum suorum seriem narrare quasi per confessionem cœpit. Cui vir venerabilis, his quæ ab eo referebantur auditis, respondit aliter eum salvari minime posse, nisi mundum relinquens ad monasterium convolaret. Comes autem, mox mente turbatus, ait quia videlicet sui spirituales viri, qui ejus acta cognoscerent, nequaquam ita sentirent neque tam intolerabilem rem sibi aliquando suaderent. Ascitis itaque episcopis et abbatibus qui secum venerant, cœpit in commune perquirere [an] ita res sicut Dei servus testabatur se haberet. Illi autem B. Romualdi sententiam omnes una voce confirmant, se autem id comiti eatenus non dixisse, terrore constrictos, excusant. Tunc comes, semotis omnibus, hoc cum B. Romualdo secreto valde consilio pepigit, ut ad Casinum montem sub prætextu orationis pergeret, et in monasterio S. Benedicti divino se servitio irrevocabiliter manciparet.

CAPUT XII.

De Sergio ad sæculum reverti volente.

Interea Sergius pater Romualdi monachus efficitur, sed aliquanto post, suadente diabolo, factæ conversionis pœnitens, in Ægyptum redire conatur. Quod protinus monachi, cœnobii videlicet sancti Severi (213), quod non longius ab urbe Ravenna est positum, ubi corpore, non corde Sergius habitabat, B. Romualdo indicare per nuntium studuerunt. Hac ille sinistra relatione percussus necessarium esse decrevit ut Guarinus abbas et Joannes Grandenicus una cum comite ad ejus conversationem pergerent, ipse vero pereunti patri quantocius subveniret. Petrus autem dux extremum jam diem feliciter clauserat. His itaque duobus comitem in eorum fide commisit, utrique quidem, sed Joanni præcipue, qui ei subditus erat, per obedientiam specialiter mandans ut, etiamsi Guarinus abscederet, ipse se nunquam a comite separaret.

CAPUT XIII.

De prudentia Romualdi, et labore itineris, et disciplina in patrem.

Audientes autem illius regionis incolæ quia Romualdus abire disponderet, nimio moerore turbati sunt, et, tractantes intra se qualiter ab hac illum intentione reprimerent, hoc illis tandem potissimum visum est ut eum missis interfectoibus impia pietate perimerent, quatenus, quia eum non poterant retinere viventem, haberent pro patrocínio terræ vel 440 cadaver exanime. His vero cognitis Romualdus caput suum undique decalvavit, et, hujus

(209) In solitudine nempe Cuxanensis cœnobii.

(210) B. Hieronymus e Praga sanctitate et doctrina illustris Camaldulensis asceta, qui sæculo xv floruit, in S. Romualdi Vita addit imitatum fuisse Romualdum comiti divinam, quæ postmodum secuta est, ultionem.

(211) Ab Hieronymo eodem scribitur *frustum vaccinæ carnis*. Petrus vero de Natalibus absolute ait: *os subito in gutture raptoris transvertitur, et ille continuo suffocatur.*

(212) Urscoli encomiastes penes Mabillonium n. 18 *patriæ dominum*, et n. 19, *ducem illius provinciæ* vocat hunc Olibanum comitem, qui Galliam Narbonensem, nempe Catalauniam, ubi Cuxanum situm est, suo sub jure tenebat.

(213) Nobile olim fuit inter Classem et Ravennam assurgens S. Severi cœnobium, cujus ad hanc diem perseverat ecclesia, de qua fuse Fortunius *Hist. Camald.*, part. II, lib. I, et Classensi unita est.

rei exsecutoribus: cellulæ ejus jam appropinquan-
tibus, primo fere diluculo comedere quasi per avi-
ditatem cœpit (214). Illi autem hoc videntes demen-
tiam credidere, et, arbitantes mentem læsam esse,
corpus lædere dedignati sunt. Sic videlicet, sic
prudens spiritualis David insania stultam carnaliter
sapientium superavit astutiam (*I Reg. xxi*). Nam et
volentes peccare cohibuit, et ad meritorum suorum
cumulum sine mortis formidine mortis periculum
declinavit. Deinde jam libera uti facultate permissus,
non equo fultus, non vehiculo deportatus, sed solum
in manu ferens baculum, nudis plantis, ex intimis
Galliarum finibus Ravennam usque pervenit, ibique
patrem ad sæculum reverti volentem reperiens, in
ligno pedes ejus fortiter strinxit, gravibus eum
vinculis alligavit, verberibus duris afflixit, et tan-
diu corpus ejus pia severitate perdomuit, donec
ejus mentem ad salutis statum Deo medente, re-
duxit.

CAPUT XIV.

Quomodo Sergius vidit Spiritum sanctum.

Sergius igitur tandem sanæ mentis recepto con-
silio, quidquid prius retrograda voluntate deliquit,
multipliciter postmodum rectis sanctæ conversa-
tionis gressibus emendavit. Habebat denique inter
cætera consuetudinem ante quamdam Salvatoris
imaginem frequenter assistere, ibique peculiarius
orans, uberibus lacrymis et multa se cordis con-
tritione mactare. Quadam igitur die, dum ibi atten-
tius in oratione persisteret, (nova res, et nostris tem-
poribus inaudita!) repente sibi nescio qua specie
Spiritus sanctus apparuit. Qui protinus a Sergio
quis esset interrogatus, manifeste quia ipse esset
Spiritus sanctus asseruit, et subito quasi pertransi-
ens ab oculis se aspicientis evasit. Statim ille in
exstasim raptus, atque ejus quem viderat igne suc-
census, cœpit per claustrum monasterii post eum
velociter currere, fratresque qui illic aderant, ma-
gno fervoris impetu, quo Spiritus sanctus abisset,
interrogare. Illis autem in insaniam eum cecidisse
putantibus atque illum dure corripientibus, asse-
rebat Sergius se Spiritum sanctum absque ulla du-
bietate vidisse, et ante suum conspectum visibiliter
pertransisse. Qui statim languore correptus lecto
decubuit, et intra paucos dies felici consummatione
finivit. Hinc sane probatur quod divina voce ad
Moysen dicitur: *Non enim videbit me homo et vi-
vet (Exod. xxxiii)*. Hinc Daniel cum non Deum, sed
visionem Dei se conspexisse diceret, addit: *Elangui
et ægrotavi per dies plurimos (215) (Dan. viii)*.

(214) Haud dissimile exemplum in libro *Doctrinæ
Patrum*, n. 8.

(215) Vulgata caret hac dictione *plurimos*.

(216) Nempe *Oliba* seu *Oliua*, quod idem est,
(nomen in iis regionibus frequens) qui et ipse mo-
nachus factus, Cuxanensis et Rivipullensis abbas
adlectus, inde Ausonensis episcopus creatus fuit.

(217) Equi onerarii seu jumenta explicantur *sag-
marii*, tum a Leone Ostiense hæc eadem referente,
tum a ipso Petro Damiani in Vita S. Odilonis, et in
epistolis.

Recte igitur Sergius, postquam æternam vitam, quæ
Deus est, cernere meruit, a temporali mox vita de-
fecit.

CAPUT XV.

De crure Joannis propter inobedientiam fracto.

Olibanus (216) autem comes, sua relinquens filio
eum multa divitiarum copia, quindecim scilicet
onustis thesauro sagmariis (217), comitantibus eum
Guarino et Joanne, ipso quoque Marino, ad B. Bene-
dicti se monasterium contulit, et vāle dicens his
qui secum venerant, nil tale de eo usque tunc suspi-
cantes, multis gemitibus et amaris se fletibus affli-
gentes ad propria remeare coegit. Marinus autem
paulo post Apuliam versus abiit, ibique postmodum
in solitudine habitans ab Agarenis est latrunculis
interfectus (218). Brevi post tempore Guarinus ora-
tionis causa discurrere solitus, Joannes vero fratris
exemplo ad idem religionis officium provocatus,
Hierosolymam commeare pari consilio decreverunt.
Hoc igitur Olibanus cognito, tristis et flens obse-
crare devotissime cœpit ne se violata fide desere-
rent, sed, sicut B. Romualdus præceperat, in Dei
illum servitio custodirent, addens etiam: Memento
tu saltem, Joannes, quia magister tuus in tua me
propensius fide commisit, et titulum tibi inobedi-
entiæ, si discedis, opposuit. Illi autem obstinata in-
tentione in proposito persistentes, relicto tandem
Olibano, peregrinationis iter arripiunt. Cumque de-
scendentes de monte jam in campestria declinā-
sent, figentes se loco necessarium aliquid inter se
tractare cœperunt. Et, inter agendum, subito Guarini
equus furioso rotatus impetu in aliam partem in-
vito sessore divertit, et Joannis tibiam ferrato calce
percutiens fregit. Qui illico ad terram nimio dolore
prostratus, jam sero memor, magistri præcepta ad
mentem revocat, et se peritum, se inobediētiæ
reum verbis publicæ confessionis accusat. In fracto
namque crure didicit quia fidem frangere peccatum
fuit. Et, quia ipse rationis capax magistro inobediens
exstitit, ad incolumitatis suæ custodiam irracionale
animal sessori obedire nescivit. Deinde, illuc unde
venire cœperat rediens, cellam sibi ædificari prope
monasterium petiit, ibique per triginta fere annos,
quandiu vixit, sancta conversatione permansit. Mul-
ta **442** in eo charitas, mira humilitas, abstinentia
vero districta nimis et cauta, ita ut nec intra clau-
strum monasterii quisquam sciret (219) vir sanctus
qualiter jejunaret. Inter reliqua autem virtutum
dona, ita exosum habebat detractionis vitium quate-
nus, mox ut quis ad detrahendum os aperiret, velut

(218) In codice ms. Vitæ B. Marini legitur: *ab
Agarenis latrunculis, quorum vitia acriter corripiebat,
pro Christi nomine ipse correptus et impie jugulatus
martyrii coronam meruit obtinere*. Agareni circa an-
num millesimum in apice Gargani montis ubi ere-
num B. Marinus sibi condiderat castra metantes fe-
rali excursu Italiam totam, ac Galliæ Hispaniæque
littora ad Oceanum usque rapinis pervagarunt.

(219) De B. Joanne Gradonico satis eruditum
commentarium habemus a religioso viro Amedeo
Lutio Minorita Veneto conscriptum.

sagitta vigore lapidis repercussa in dirigentem pro-
tinus redundaret, ita ab eo illius obrectatio reprimere-
meretur (220). Post ejus vero obitum nonnulla per
eum miracula divinitus facta sunt.

CAPUT XVI.

De Romualdo a dæmonibus percusso.

Romualdus autem, post patris correptionem, in
palude Classis cellulam figens, in loco qui Pons
Petri dicitur habitavit. Postmodum vero, non cor-
poris ægritudinem metuens, non fetoris nauseam
perhorrescens, sed ne imbecillitatis occasione quan-
tumlibet se ab abstinentiæ rigore remitteret, ad
Classis itidem prædium, ubi est ecclesia B. Martini
quæ dicitur in Sylva (221), migravit. Ibi vero qua-
dam die, dum completorium (222) caneret; quia
antiquum illic cæmeterium fuerat, ut sæpe sit, su-
bito illi ex hujusmodi recogitatio incidit, moxque
ejus animum magna phantasticæ illusionis horror
invasit. Cumque hoc crebrius in mente revolveret,
ecce maligni spiritus repentino impetu cellam ejus
ingressi protinus illum in terram sternunt, immani
eum cæde conficiunt, et exhaustis longo jejunio
membris dirissimos (225) ictus illidunt. Tandem
Romualdus, inter ipsa percussionum verbera re-
spectu divinæ gratiæ visitatus, in hanc vocem eru-
pit: Chare Jesu, dilecte Jesu, quare me dereliquisti?
Nunquid omnino me inimicorum manibus tradidisti?
Ad hæc omnes iniqui spiritus divina virtute fugati
sunt. Et continuo tanta divini amoris compunctio
Romualdi pectus accendit, ut totum cor ejus in la-
crymas quasi cera liquesceret, et de tot allisionibus
sauciati corporis nil sentiret. Mox sanus et validus
de terra surrexit, et, licet impediante adhuc sanguine,
ad eundem psalmi versum quem reliquerat rediit.
In ingressu quippe dæmonum fenestra cellulæ in
frontem illius impexit, **LXXIII** in qua manifesta post-
modum cicatrix occalluit, quæ evidens vulneris
indicium, quandiu vir sanctus vixit, ostendit.

CAPUT XVII.

*De iniquis spiritibus, qui sibi velut diræ volucres ap-
parebant.*

Jam igitur miles Christi, assueto bello robustior,

(220) Desunt in Vaticano codice hæc verba, *ita
av eo illius obrectatio reprimere-
meretur.*

(221) Recensetur etiamnum inter Classis prædia
non ignobilis iste locus, vetustum S. Martini cogno-
mentum servans; nulla tamen ibi antiquæ Ecclesiæ
remanent vestigia.

(222) Inter alia quamplurima laudabilia instituta
quæ universalis Ecclesia a monachis accepit, hanc
quoque divini operis partem, veluti diurnarum lau-
dum epilogum et compendium, a Benedictinis sum-
psisse nonnulli scripsere. Re tamen vera S. P. Bene-
dictus nonnisi *completorii* nomen ei dedit, nam ante
ejus ætatem hæc hora canonica in usu jam erat. Vi-
desis Martene et Calmet, cap. xvii; Mege, cap. xvi
commentarii in reg. S. Benedicti.

(225) Val. cod., *durissimos.*

(224) In Vaticano cod. legitur *sit.*

(225) Balneum oppidum est in Romandiola sub di-
tione temporali Magni Etruriæ ducis, spirituali ta-
men monachorum Camaldulensium, qui abbatiam
ibi B. Mariæ Virgini sacram incolunt. Vulgo *Bagno*

studebat quotidie ad majora proficere, de viribus in-
vires crescere, et, semper semetipso fortior, nullas
jam poterat enervati hostis insidias formidare. Sæpe
enim sibi in cella residenti, velut teterrimi corvi vel
vultures, iniqui spiritus videbantur assistere, et
quasi ad custoditum animalis cadaver, quia non
audebant accedere, cogebantur eminus aspectare.
Sæpe se in figuris Æthiopum, sæpe se per diverso-
rum animalium species ostendebant. Quibus clarus
Christi triumphator insultabat, dicens: Ecce paratus
sum, venite; et si quæ in vobis est (224) virtus,
ostendite. Nunquid jam omnino deficitis? nunquid
jam victi estis, et aliquas contra Dei servulum cer-
tandi machinas non habetis? His denique et hujus-
modi verbis confundens iniquos spiritus, confestim
eos, velut missis totidem jaculis, effugabat. Videns
ergo diabolus quia per semetipsum contra Dei famu-
lum prævalere non posset, ad callida argumenta
conversus, quocumque vir sanctus ibat, discipulorum
ejus animos adversus eum in malitiam excitabat, ut,
quia retentari eum ab accenso sui fervoris impetu
impossibile fuerat, saltem ab alienæ salutis cura
compesceret, et, quia ipse ab hoste superari minime
posset, vel ex aliis victoriam non negaret.

CAPUT XVIII.

*De monachis Romualdum verberantibus, et divina ira
percussis.*

Aliquando namque ad locum qui Balneum (225)
dicitur, qui videlicet in Saxenati constitutus est terri-
torio, transit; ubi etiam non paucis tempore com-
morans, monasterium **LXXIV** ad B. Archangeli Mi-
chaelis honorem construxit, a quo non longe cellam
in ea habitaturus intravit (226). Iluc autem Hugo (227)
marchio septem sibi pro necessitate misit numisma-
tum libras; quas ille, ut bene prodigus misericordi-
ter dispensaret, accepit. Audito itaque quod mona-
sterium Palatioli (228) fuisset igne consumptum,
sexaginta solidos de prædicta pecunia fratribus in
adjutorium direxit, reliqua autem, ut in simile opus
exenderet, reservavit. Cognito hoc, monachi S. Mi-
chaelis belluino contra eum furore commoti sunt,
tum quia pravis eorum moribus contrarius jam in

appellatur, situmque est in Apennino monte non
procul ab Eremo Camaldulensi, in territorio Sarsinæ
urbis, quæ antiquitus *Saxena*, *Saxina* et *Sassina*
nuncupabatur.

(226) B. Hieron. Pragensis ait: *Monasterium in
S. Michaelis honore construxit, in quo ordinatis mo-
nachis et abbate, ipse non longe a castro Vergaretho
reclusionem in parva cellula intravit. Vergheretum,
seu Vergaretum, et Verghereta, est Apennini castrum
non longe a Balneo juxta Sapis (vulgo Savio) flumi-
nis fontes.*

(227) De hoc Hugone Etruriæ principe vide supra
cap. 5, not. 5.

(228) Plura hujusce nominis loca in Italia. Unum
inter Bedesim et Candianum fluvium supra Classensè
monasterium; aliud in paludibus Ravennam inter et
Padi ostia, de quo puto hic sermonem esse, et B.
Mariæ erat nuncupatum. Aliud in Monteviridi, dice-
cesis Populoniæ in Etruria; aliud in Latio, quatuor
millibus passibus Albano distans.

multis (229) exstiterat, tum quia quæ illi deferebantur, non eis omnia, sed quædam aliis impendebat. Facta igitur conspiratione, unanimiter cellam ejus cum sudibus et phalangis (250) irrumpunt, verberibus eum multis afficiunt, et, direptis omnibus, turpiter dehonestatum de finibus suis expellunt. Cum itaque eliminatus (251) abiret, et nimia tristitiæ vis in mentis ejus jam interiora descenderet, hoc apud semetipsum deliberat, ut jam de cætero sua contentus, alienæ salutis curam omnino postponat. Postquam videlicet cogitationem tantus animum ejus terror invasit ut, si in eo quod mente conceperat obstinate persisteret, periturum se damnandumque divino judicio nullatenus dubitaret. Monachi autem compotes diu desideratæ ultionis effecti, et quasi projecto gravi onere levigati (252), hoc quod in Dei famulum egerant multis inter se laudibus efferunt, et in immoderatum ludum atque cachinnum se delictia lenocinante resolvunt; deinde etiam, ut tanti gaudii solemnitatem quodammodo jucundissimam faciant, sumptuosas deliciarum copias sibi ad convivium parant. Erat vero tunc hiems, quæ non solum vicissitudini temporum, sed frigidis quoque eorum mentibus aptissime congruebat. Unus autem ex eis, qui in beatissimum Christi famulum (253) sævior fuerat, mel acquirere, unde mulsum epulantibus faceret, satagebat. Cumque Sapin fluvium hoc sudio transmearet, offendentibus in plancas (254) pedibus, subito de ponte dejicitur, et fluviali voragine funditus absorbente raptatus exstinguitur. Justo videlicet **445** Dei judicio, ut turbida illum aqua satiaret ad mortem; quia, in eo quod flere debuerat, mellis dulcedinem ad vitæ concupierat voluptatem. Nocte vero, dum omnes ex more quiescerent, descendente crebra nivium multitudine, repente tota communis ædificii super eos fabrica corruit, et alteri caput, alii brachia, et alii crura vel quælibet alia membra contrivit. Uni etiam eorum oculus evulsus est, et merito divisionem corporeæ lucis pertulit, qui

(229) Surius habet: *jam ex multis annis.*

(250) *Phalangas* pro perticis posuit. Familiare id Afris vocabulum, uti ex Plinio, lib. vii, c. 56; S. August. *serm.* 100, *de Temp.* 12 *ser.* iii *post iv* *Domin. Quadrag.*; S. Prospero *De promissionibus et prædicationibus*, par. ii, c. 9; Honnius tamen abjecta aspiratione *palangas* vocat, atque ita legitur apud Varronem, lib. iv, *De vita populi Romani.*

(251) Fontisboni editio habet: *cum itaque sic eliminatus.*

(252) Id est *alleviati.*

(253) Cod. Vat., *militem.*

(254) Plancae sunt tabulae planae, quæ pontem fluvii, unde dejectus est, componebant, uti et in Plinio, l. viii, c. 43, legitur, *nec pontes asini transeunt, per raritatem plancarum translucentibus fluvii.*

(255) Mons est *Catria* altissimus inter Apenninos vertice nubes penetrans, in Urbinatense nimirum ducatu, diocesis Eugubinae, positus inter Callensem urbem et Saxum-ferratum oppidum, ad ejus radices monasterium in visitu S. Crucis Fontis-Avelanæ nuncupatum, ac tot monachorum sanctitate

divisus a proximo, etiam si alterum haberet, geminæ charitatis unum lumen amisit.

CAPUT XIX.

De jussione sancti Apollinaris ad Romualdum.

Aliquando autem vir sanctus non longe mansit a Catria (235). Cumque ibi aliquandiu moraretur, manifeste sibi B. Apollinaris apparuit, et quatenus ad suum (236) monasterium pergeret, ibique potius habitaret, ex magna auctoritate præcepit. Quod vir sanctus nequaquam negligendum ducens, locum in quo morabatur sine cunctatione deseruit, et quo missus fuerat impiger festinavit.

CAPUT XX.

De habitatione ejus in Origario.

Inclusus est etiam quodam tempore vir venerabilis in palude (237) Comiacensi, quæ dicitur Origarium: unde postmodum, præ nimio palustris cœni fetore, et corrupto aere, ita lotus tumefactus et depilatus exiit, ut nequaquam eadem quæ inclusa fuerat species videretur. Nam et caro ejus tota eatenus erat viridis, ut vix stellioni (238) discolor appareret.

CAPUT XXI.

De cella incensa, et per orationem exstincta.

Alio quoque tempore in insula quæ Pereum (239) dicitur habitavit; quæ videlicet insula a Ravenna urbe duodecim fere millibus distat. Ibi vero dum in cella cum quodam **446** venerabili viro, suo nimirum discipulo, Guilielmo nomine, moraretur, angustiparietes habitaculi repente flamma corripuit, deinde ad alta conscendens, dominari per tecta liberis jam viribus coepit. Protinus vir sanctus ad solitæ defensionis argumenta confugiens, non quæ ibi erant reposita foras extrahere, non, ut mos est, tecti scindulas (240) dissipare; non aquarum abundantiam spargere, non ullis impulsus est ad extinguendos ignes nisibus anhelare; solummodo orationem fudit, et confestim stridentes ignium globos divina virtus exstinxit.

illustrium longe celeberrimum. Tunc hoc in loco B. Ludolphus, hujusce monasterii seu potius eremi excitator, vivebat, cum a D. Romualdo eremiticæ vitæ leges accepisse haberetur.

(236) Id est *Classense*, in quo monastico schemate donatus fuerat.

(237) Lege *Comiacensi*. Comacelum urbs est episcopalis Æmiliæ, vulgo *Comacchio*, celebris piscatione ob aquas inibi stagnantes. Infra Ferrariam est sita ad Padi ostia.

(238) Stellio est animal lacertæ parum dissimile, tergum habens lucentibus quibusdam guttis distinctum: de eo Plinius l. iii, c. 10.

(239) Insula erat ad Padi ostia, antiquitus *Pyretum* dicta, mox etiam *Peretrum*. B. Hieronymus Pragensis eremum de *Peretello* vocat. Nunc locus S. Alberto vulgo appellatur.

(240) Legunt nonnulli *scandulas*. Hæ sunt tabellæ e ligno in tenues laminas scissæ, quibus ante inventas tegulas ædes tegebantur. Isidor. *Orig.* l. xix, c. 19: *Scindulæ, eo quod scindantur et dantur*

CAPUT XXII.

De Rege hospite Romualdi; et quia Abbatiam suscepit.

Eodem vero tempore junior (241) Otto Imperator, Classensem abbatiam ordinare desiderans, optionem fratribus dedit, ut quem ipsi vellent, indubitanter eligerent. At illi continuo unanimiter expetunt Romualdum. Imperator autem, diffidens beatum virum ad regiam aulam evocari posse per nuntium, ire ad eum per semetipsum voluit, et ad cellam ejus sole jam occidente pervenit. Cui Romualdus, quia magnum hospitem in parva domo susceperat, lectulum suum ad quiescendum dare dignatus est. Coopertorium tamen rex noluit, quia asperriuum judicavit. Mane autem facto, rex eum secum ad palatium duxit, tandemque sibi instare, ut abbatiam suscipere, multis precibus cepit. Qui cum reluctaretur, et regie petitioni assensum penitus denegaret, rex autem e contrario excommunicationem et anathema ab omnibus episcopis, archiepiscopis, et toto synodali concilio minaretur, tandem imminente necessitate succubuit, et animarum regimen coactus accepit. Referebat (242) tunc hoc sibi nequaquam videri novum, sed ante quinquennium sibi fuisse divinitus revelatum. Regebat itaque monachos sub stricta regule disciplina, neque alicui ab ea declinare impune licebat; non denique nobilis, non litteris eruditus per actus illicitos in dextram lævamque partem deflectere, vel a recte conversationis audebat rectitudine deviare. Vir denique sanctus cordis oculos in cœlum figens, ut Deo in omnibus obtemperaret, non timebat hominibus displicere. Hoc autem (243) fratres considerantes, semetipsos prius accusant quia hunc sibi præesse poposcerant; deinde multis eum detractionum susurrationibus lacerant, et duris scandalorum aculeis vexant.

CAPUT XXIII.

De abbacia dimissa; et pace inter regem et Tiburtes facta.

Romualdus itaque videns et suam perfectionem ali quatenus minui, et illorum mores proclivius in deteriora converti, regem impiger adiit, et, eo non leviter reluctante, una cum archiepiscopo (244) Ravennate, in utriusque conspectu virgam projecit,

(241) Otto nempe hujusce nominis tertius, qui anno Christi 996 in Italiam venit sedi apostolicæ a Crescentii ducis tyrannide vexatæ opem laturus, juxta Baronium,

(242) Vat. cod. tamen.

(243) In eodem codice legitur: *Hoc autem suscepti fratres sero considerantes, etc.*

(244) Gerbertus, qui postmodum Silvester II, pont. max. fuit.

(245) *Mazolinum* habet et Vaticanus codex. Sarius vero *Matholinum*; *Masolinum* Hieronymus Pragensis; et *Mamolinum* antiqua editio.

(246) Vat. cod. *de suis*, etc.

(247) Legendus Baronius ad an. 996, n. 77, de obsidione hujus Tiburtinæ civitatis (vulgo *Tivoli*) ab urbe Roma circiter 18 millibus passuum distantis. Tiburtes autem, memores tanti beneficii ipsis a

A et monasterium demisit. Porro autem rex Tiburtinam tunc civitatem obsidebat. Cives enim inelytum ejus ducem (245), Mazolinum nomine, interfecerant, ipsum quoque regem correptis armis (246) a suis mœnibus exturbarant. Unde non dubium est B. Romualdum illuc ex divina providentia missum, qui imminens tot animarum periculum sequestra pace delevit (247). Hoc etenim inter eos pactus est, ut Tiburtes ad honorem regis murorum partem diruerent, obsides darent, ducis vero interfectorem ad ejus matrem catenatum dirigerent. Quæ sancti vtri fuis ad Deum precibus mitigata, crudeliter offensa, et crimen indulset, et incolumem ad propria redire permisit.

CAPUT XXIV.

De (248) sancto Venerio.

Fecit quoque venerabilis vir apud Tibur alium boni operis fructum, quem silentio prætereundum esse non arbitror. Quidam namque beatus vir, Venerius nomine, habitare primitus in monasterio cepit cum tanta humilitate et simplicitate, ut omnes illum fratres subsannando despicerent, et delirum eum atque dementem e se putarent. Alii namque illum sæpe colaphizare, alii sordida, qua lebetes (249) lavabantur, aqua perfundere; alii diversis illum solebant conviciorum jurgiis lacerare. Cumque ille se perpenderet inter tot adversa tranquillum suæ mentis statum servare non posse, consortium deserens, in solitudinem fugiens prope-ravit. Ubi per sex annos, absque vino omnique pulmento, sub nimie restrictionis ariditate permansit. Hunc (250) itaque Romualdus, audita ejus fama, visitare curavit. Quem interrogans sub cuius regimine degeret, cujusve arbitrio suæ conversationis obedientiam exhiberet; respondit se, alieno solutum imperio, hoc sequi quod sibi utilius videretur. Cui Romualdus ait: Si crucem Christi portas, superest ut Christi obedientiam non relinquas. Vade igitur, et consensu a proprio abbate suscepto, revertere, et sub ejus dominio humiliter vive; quatenus sacri operis ædificium, quod bona voluntas ædificat, humilitas (251) erigit, obedientiæ virtus extollat.

Hæc, et multa alia ædificationis monita proferens, docuit eum qualiter cogitationibus suis resistere

D. Romualdo collati, uti patronum etiamnum eum venerantur.

(248) Etiam Vaticanus codex *sanctum* appellat, cum tamen careant hoc titulo capp. XXVII et XXVIII quæ sunt: *De Bonifacio martyre, et de Joanne et Benedicto martyribus*, qui ab ecclesia sanctorum albo sunt ascripti. Ex quo argui potest *Venerii* sanctitas.

(249) *Lebes* monachorum antiquum indumentum, quod et *colobium* dicebatur, sine manicis, et aliquid capitis operimentum habens; unde de S. Petro Urseolo anonymus Rivipullensis scripsit, quod *posuerat super caput suum lebetem*.

(250) Desiderantur in Vaticano codice hæc verba: *Hunc itaque Romualdus, audita ejus fama, visitare curavit.*

(251) Vat. codex habet *erigat*.

qualiter posset iniquorum spirituum infestationibus repugnare; et ita confirmatum et instructum in multa eum alacritate reliquit. Ille igitur, sancti viri documenta gratanter amplectens, abbatem suum prolinus adiit, consensum accepit, et ad dilectam solitudinem quantocius remeavit. Volens autem in possessione sui monasterii habitare, ascendit in quoddam saxum nullis hominum vestigiis pervium, et ab humana penitus conversatione remotum, ibique per quatuor annos omni humano solatio destitutus, singulariter habitans, exceptis tribus buccellis quas de monasterio secum detulerat, non panem comedit, non vinum bibit, non coetum aliquid omnino gustavit, sed solis arborum pomis et herbarum radicibus vixit. Erat autem in eodem saxo quædam concavitas, ubi colligebatur aqua in hieme, ex qua vir sanctus tota bibebat æstate. Tandem vero cognito quod ibi servus Dei moraretur, cœperunt ad eum multi confluere, ciborum alimenta deferre, et quæque sibi quasi necessaria ministrare. Quorum ille nullius indigens, cuncta pastoribus pecorum et aliis indigentibus exhibebat. Exhortante autem loci episcopo, basilicam sibi fieri et consecrari permisit. In qua ipse aliquanto post defunctus est, et a quibusdam se quærentibus inventus est acclivis ante altare, quasi causa orationis in cubitis et genibus jacens. Ubi nonnulla per eum Dominus miraculorum signa operari dignatus est. Sic denique, sic bona terra uberes fructus reddidit, quæ verbi semen ex ore Romualdi multiplicatum suscepit.

449 CAPUT XXV.

De Tammo, et religione regis Ottonis.

Apud prædictam quoque civitatem convertit beatissimus vir (Romualdus) Tammum (252) quemdam Teutonicum, qui, sicut dicitur, in tantum regi familiaris et charus exstiterat, ut utriusque vestes utramque contegerent, et amborum manus una paropsis communi sæpe convivio sociaret. Crescentius (253) namque senator Romanus indignationem regis incurrens, in montem qui dicitur sancti Angeli, confugium petiit, et, quia munitione inexpugnabilis est, obsidente rege ad defendendum se fiducialiter præparavit. Cui Tammus ex præcepto regis iuramentum securitatis præstitit, et ita ille deceptus, adnitente papa (254), qui sibi inimicus erat, quasi reus majestatis capitalem sententiam subiit. Cujus uxorem postea imperator in concubinam accepit. Quia igitur Tammus et fraudis conscius et perjurio tenebatur obnoxius, idcirco a beato Romualdo jus-

(252) Fontisboni editio habet *Tamum nomine quemdam Teutonicum*. Hieronymus Pragensis *Thannium* appellat et *principem militiæ*.

(253) De hujus Crescentii historia lege Baron. ad ann. 996, n. 7, seq. Verum Lambertus Schafnaburgensis monachus, qui sæculo xi vixit, in Annal. Germaniæ ad annum 998, Crescentii decollationem reducit.

(254) Nempe Gregorio V imperatoris consanguineo, cui a Crescentio oppositus fuerat antipapa Joan-

sus est relinquere sæculum. Qui mox a rege licentiam expetens, non modo facilem reperit, sed nimium etiam alacrem fecit. Erat enim prædictus imperator monastico ordini valde benevolus, et nimia circa Dei famulos affectione devotus.

Ipse autem rex, ex eodem crimine beato viro confessus, poenitiæ causa nudis pedibus de Romana urbe progrediens, sic usque in Garganum (255) montem ad S. Michaelis perrexit ecclesiam. Per totam etiam Quadragesimam in Classensi monasterio B. Apollinaris, paucis sibi adhærentibus, mansit. Ubi jejuniis et psalmodiæ, prout valebat, intentus, cilicio ad carnem indutus, aurata desuper purpura tegebatur. Lecto etiam fulgentibus palliis strato, ipse in storea de papiriis confecta tenera delicati corporis membra terebat. Promisit itaque B. Romualdo quod, imperium relinquens, monachicum susciperet habitum; et, cui innumeri mortales erant obnoxii, jam ipse pauperculo subjectus cœpit esse debitor sui.

CAPUT XXVI.

Quod Romualdus apud Casinum ægrotavit, dein ad Pereum venit.

Romualdus igitur cum eo, quem prædiximus, Tammo, et cum Bonifacio viro 450 (256) clarissimo, quem nunc felicissimum martyrem se habere Russiana gloriatur Ecclesia, et cum aliis conversis Teutonibus, a Tiburis oppido ad monasterium B. Benedicti, quod in Casino constitutum est, monte devenit. Ibi nempe graviter infirmatus est, sed cito ex divina misericordia convaluit. Habebat autem equum satis egregium, quem sibi (257) Busclavi Selavonici regis filius dederat, factus ab eo monachus. Hunc vir sanctus humilitatis studio permutavit, et lueroso concambio asinum laudabilis negotiator accepit (*Matth. xxii*). Nimio quippe Redemptoris nostri desiderio, qui asellæ tergo consederat, vir venerabilis hoc ipsum animal libentius equitabat. Cum his igitur omnibus superius nominatis Romualdus ad Pereum, ubi dudum habitaverat, rediit, ibique denique, his et aliis multis fratribus aggregatis et per cellas singulas constitutis, tanto fervore eremiticæ conversationis rigorem et in se et in aliis tenuit, ut illorum vita omnibus ad quos fama eorumdem pervenire poterat, mirabilis haberetur. Quis enim non obtupesceret? Quis non immutationem divinæ dexteræ prædicaret, cum vidisset prius homines sericis, imo deauratis vestibus indutos, crebris obsequentium cuneis constipatos, omnium deliciarum affluentis assuetos; nunc eos cerneret uno

nes XVI, antea episcopus Placentinus.

(255) De situ hujus canit Lucanus libro v:

Appulus Adriacas exit Garganus in undas.

(256) Hic divus Bonifacius ipsissimus est S. Bruno, de quo in monastico Breviario agitur 15 Octobris. Videndus Mabillonius sæc. vi, p. 1, ad annum 1009; et inde commentarius novus Conradi Janningi in *Junio Bollandiano*, tom. VI, part. 1, pag. 27.

(257) Vaticano in codice legitur *Bluscavi*; verum mendosum hoc nomen esse nonnulli autumant.

birro (582) contentos, inclusos, discalceatos, incultos, et tanta abstinentiæ ariditate contritos? Faciebant autem omnes opera manuum, alii scilicet coclearia, alii nebant, alii retia nectebant. alii cilicia.

CAPUT XXVII.

De Bonifacio martyre.

Quorum tamen omnium vitam B. Bonifacii conversatio longius transcendebat. Hic denique regis (259) fuerat consanguineus, et ita charus, ut rex illum non alio vocaret nomine, nisi Anima mea. Erat autem apprime liberalium artium doctrinis, maximeque in modulationis musicæ studiis approbatus. Hic itaque cum in capella regia moraretur, videns ecclesiam (260) antiqui martyris Bonifacii, mox exemplo sui æquivoci ad martyrii desiderium provocatus, ait: Et ego Bonifacius vocor. Cur ergo etiam ipse Christi martyr esse non debeo? Deinde quoque, jam monachus factus, tanta se abstinentiæ frugalitate constrinxit, ut sæpe Dominicis diebus, et quinta tantum feria per hebdomadam manducaret. Nonnunquam **451** vero si urticarum vel etiam verprium cerneret densitatem, illuc se projiciens volubatur. Ex quo cum quidam frater aliquando eum corripere, dicens: Hypocrita, quare hoc ad captandos popularis auræ rumores coram omnibus facis? nihil aliud respondit [quam]: Tui sint confessores, mei sint martyres. Cum vero post diurnam eremiticæ conversationis vitam ad prædicandum jam ire dispo-neret, Romam pergere studuit, et ab apostolica sede consecrationem archiepiscopatus accepit. Retulit mihi quidam senex monachus, qui eum illuc comitatus de Rayennæ finibus fuerat, quia in toto illo itinere vir venerabilis, cum omnibus quidem qui eum sequebantur, pedester ibat, sed ipse jugiter psallens, et [ante] cæteros longe, nudis semper pedibus incedebat. Pro labore quidem itineris quotidie comedebat, sed per singulos dies de medio pane et aqua vivens, in diebus festis, ignoto videlicet omni liquamine, quotidiano victui poma quælibet vel herbarum radices addebat.

Postquam autem consecratus est, quotidie observabat et monasticum pariter et canonicum in celebrandis horarum officiis ordinem. Cum vero jam ultra montanos peteret fines, equo quidem vehebatur, sed venerabilis pontifex, sicuti dicitur, nudis cruribus semper et plantis adeo intolerabilem frigidissimæ regionis tolerabat algorem, ut volens descendere, vix pedem ab subhærente ferro disjungeret, nisi aqua prius calida subveniret. Ad gentiles autem postremo perveniens, cum tanta cœpit fervidi pectoris constantia prædicare, ut jam nullus ambigeret quin vir sanctus martyrium flagitaret. Illi vero timentes ne, sicut post martyrium B. Adelberti, coruscantibus miraculorum signis, Sclavonicæ gen-

tis plerique conversi sunt, ipsis quoque similiter eveniret, longo tempore a beato viro manus artificiosa malitia reprimunt; et cupidissimo mori, nolentes eum occidere, crudeliter parcunt. Cumque ad regem Russorum vir venerabilis pervenisset, et constanti animo prædicationi vehementer insisteret; videns eum rex squalidis vestimentis indutum, nudis pedibus incedentem, opinatus est quia vir sanctus talia non religionis causa proferret, sed idcirco potius ut pecunias congregaret. Promisit ergo sibi quia si ab hujusmodi vanitate recederet, ipse paupertatem ejus largissima divitiarum liberalitate ditaret. Bonifacius itaque mox ad hospitium sine mora revertitur, pretiosissimis pontificalibus ornamentis decenter induitur, et sic ad regis palatium denuo præsentatur. Rex autem videns eum tam decoris vestibus adornatum, ait: Nunc scimus quia te ad vanam doctrinam non paupertatis inopia, sed veritatis impulit ignorantia. Verumtamen si vis vera credi quæ asseris, erigantur duæ excelsæ lignorum catastæ, brevissimo a se interstitio separate, et igne supposito cum vaporatæ fuerint, ita ut utriusque struis unus ignis esse videatur, tu transi per medium. Quod si læsus ex aliqua parte fueris, ipsis te penitus **452** consumendum ignibus trademus; sin autem (quod credi non potest) sanus evaseris, omnes nos Deo tuo absque ulla difficultate credemus. Cumque hoc scædus non solum Bonifacio, sed et cunctis quæ aderant gentibus placuisset, Bonifacius ita vestitus, velut missarum solemnia celebraturus, prius cum sanctificata aqua et incenso thure undique perlustrans ignem, deinde stridentes flammarum globos ingressus, ita exivit illæsus ut nec minimus capitis ejus capillus videretur exustus. Tunc rex et cæteri qui huic spectaculo interfuerant, catervatim se ad pedes beati viri projiciunt, indulgentiam lacrymabiliter petunt, et baptizari se instantissima supplicatione deprecant.

Cœpit itaque tanta gentium multitudo ad baptismum confluere, ut vir sanctus ad spatiosum quemdam lacum pergeret, et in ipsa aquarum abundantia populum baptizaret. Decevit autem rex ut, regnum relinquens filio, ipse, quandiu viveret, se a Bonifacio nullatenus separaret; frater autem regis, cum ipse pariter habitans, dum nollet credere, absente Bonifacio, ab ipso rege peremptus est. Alius vero frater, qui jam a regis erat cohabitatione divisus, mox (261) ad eum vir venerabilis venit, audire ejus verba noluit, sed de conversione fratris nimia adversus eum ira succensus continuo comprehendit, deinde, timens ne, si vivum teneret, rex eum de manibus ejus eriperet, in sua præsentia, circumstante non parva hominum multitudine, decollari præcepit. Statim vero et ipse cæcatus est, et tantus eum cum omnibus qui

(258) Villosa et impolita tunica *Birrum* est, de quo Cangius in Glossario.

(259) Imperatoris Ottonis III, quem sæpe Damianus *regem* tantum appellat.

(260) Illam nempe, quæ in Aventino colle Romæ

visitur SS. Alexio et Bonifacio Moguntiae archiepiscopo, Germanicæque apostolo et martyri dicata, cui olim ordinis S. Benedicti monachi, sed impræsentiarum alii ordinis divi Hieronymi inserviunt.

(261) Vat. cod., mox ut ad eum

astabant stupor oppressit, ut (262) nec sentire, nec aliquid humanitatis officium agere aliquatenus possent, sed cuncti, velut lapides, rigidi et immobiles permanerent. Rex autem hoc audiens, nimio dolore percussus, omnino deliberat, non solum fratrem occidere, sed et cunctos qui sibi tanti reatus fautores exstiterant, gladiis trucidare. Sed cum illuc protinus advenisset, et, corpore martyris adhuc in medio posito, fratrem simul cum reliquis hominibus sine sensu et motu stupefactus astare conspiceret, hoc sibi cum suis omnibus placuit, ut prius pro eis oratio fieret, si forsitan illis divina misericordia sensum quem amiserant reformaret; deinde si acquiescerent credere, indulto crimine viverent; sin autem, omnes ultoribus gladiis interirent. Cum igitur et ab ipso rege et a cæteris Christianis diutius fuisset oratum, non solum prior sensus stupefactis hominibus redditur, sed insuper consilium quoque flagitandæ veræ salutis augetur. Nam continuo poenitentiam sui criminis flebiliter expetunt, baptismi sacramenta cum magna alacritate suscipiunt, super corpus quoque beatissimi martyris ecclesiam construunt. Verumtamen ego si de hoc mirabili viro cuncta, quæ dici veraciter possunt, virtutum dona referre tentarem, deficeret forsitan lingua, non deficiente materia. Dum igitur Bonifacii virtus proprio indigeat stylo, idcirco tamen illum cum aliis Romualdi discipulis summotenus hic 453 memorare curamus, ut ex eorum laude quam magnus vir gloriosus Magister eorum fuerit demonstramus, quatenus, dum celsitudo clientium auribus fidelium insonat, quam excelsus Doctor eorum fuerit ex schola quam tenuit innotescat.

CAPUT XXVIII.

De Joanne et Benedicto martyribus.

Interea, Romualdo in Pereo adhuc habitante, Busclavus rex preces imperatori direxit, ut sibi spirituales viros mitteret qui regi sui gentem ad fidem vocarent. Mox Romualdum imperator aggreditur, et concedi sibi de suis monachis qui illuc destinari utiliter valeant deprecatur. Ille vero nulli suorum hoc præcipere velut ex prælationis auctoritate voluit, sed in eorum voto ponens, sive manendi sive abeundi eis (263) optionem dedit. Ignorabat enim ex tam metuendo negotio voluntatem Dei, et ideo non illud suo sed fratrum potius arbitrio committebat. Interrogante igitur eos (264), et humiliter obsecrante, tandem duo solummodo sunt ex omnibus inventi qui se ultro ad eandem promptos offerunt. Quorum unus Joannes, Benedictus alter vocabatur. Hi itaque ad Busclavum euntes, in eremo prius eos sustentante manere cœperunt, et ut prædicare postmodum possent, Slavonicam linguam laboriose discere studuerunt. Septimo vero anno, cum jam loquelam terræ plene cognoscerent, unum ad Romanam urbem mo-

nachum mittunt, et per eum a summæ sedis antistite prædicandi licentiam petunt. Injungunt etiam ut nuntius ille aliquos secum de B. Romualdi fratribus duceret qui, eremiticæ conversationis gnari, cum eis simul in Sclavorum partibus habitarent.

Busclavus autem volens coronam sui regni ex Romana auctoritate suscipere, prædictos venerabiles viros obnixâ cœpit supplicatione deprecari ut ipsi plurima ejus dona papæ deferrent, et coronam sibi a sede apostolica reportarent. Qui regis petitioni assensum penitus denegantes, dixerunt: Nos in sacro ordine positi sumus, tractare nobis sæcularia negotia minime licet; et ita, relinquentes regem, ad cellam reversi sunt. Quidam vero regis agnoscentes consilium, sed quid sancti viri responderint ignorantes, copiosum auri pondus, quod mittendum apostolico fuerat, secum eos detulisse ad cellam opinati sunt. Deinde intra se conventionem pacta condicunt ut noctu eremum latenter ingressi monachos interficerent et pecuniam asportarent. Quos cum beati viri tentantes irrumperere persensissent, adventus eorum causam protinus agnoscentes, confessionem inter se facere et sanctæ crucis se cœpere vexillo munire. Erant autem ibi duo pueri eorum obsequio 454 ex aula regia deputati qui, prout vires dabant, stare pro sanctis et furibus resistere nisi sunt. Fures vero reperto tandem aditu irruentes extractis gladiis omnes pariter occiderunt. Tunc thesaurum anxie perquirentes, sed eversis omnibus nihil invenientes, ut tanti reatus crimen obtegerent et humana suspicio non armis, sed flammis potius quod factum fuerat deputarent, cellam incendere et ipsa conati sunt martyrum cadavera conflagrare. Sed admoli ignes, amissis naturæ viribus, nil omnino consumere ullis hominum studiis potuerunt. Ita enim eos ipsa etiam parietum materies repellebat ac si pro lignis durissimi silices essent. Frustrati itaque fures in fugam se conferre nituntur, sed et hoc illis ex divina providentia denegatur. Tota siquidem nocte per fruteta nemorum, per latitudinem saltuum, per opaca silvarum viam anxii sunt quærere, quam tamen nullatenus valere errabundis vestigiis invenire. Sed neque pugiones in vaginas recondere affectis brachiis potuerunt. Ubi vero sanctorum jacebant corpora, copiosum lumen usque in diem splendescere et dulcissima angelicæ cantilenæ non desit suavitas resonare.

Adveniente autem die, quod factum fuerat regem latere non potuit. Qui illico ad eremum cum numerosa populi multitudine festinavit, et ne fures evaderent, facta corona hominum totam silvam undique circumcinxit. Qui tandem reperti sunt manifesti criminis rei et ad gladios suos adhuc divina ex ultione ligati. Rex autem, quid de eis faceret habita consideratione deliberans, hoc postremo decrevit ut ne-

(262) In Vaticano codice legitur: *ut nec loqui nec sentire, nec aliquod humanitatis officium agere aliquatenus potuissent.*

(263) *Omnibus habetur in codice Vaticano.*

(264) *Rege in eodem codice additur.*

quaquam eos, sicut merebantur, occidi præciperet, sed ferreis catenis vinctos ad sepulcra martyrum destinaret, quatenus aut ibi usque ad obitum in vinculis miserabiliter viverent, aut, si sanctis martyribus aliter videretur, ipsi eos sua misericordia liberarent. Qui cum ad sanctorum tumulum fuissent ex præcepto regis attracti, mox ineffabili divinitatis omnipotentia fractis sunt nexibus absoluti. Deinde, facta super corpora sanctorum basilica, innumerabilia non solum tunc sed et nunc ibi fiunt ex divina virtute prodigia (265).

CAPUT XXIX.

De monacho per angelum de carcere liberato.

Imperator autem Henricus, Busclavi consilium non ignorans, undique vias custodiri præceperat, ut, si Busclavus Romam nuntios mitteret, in ejus illico manibus devenirent. Monachus (266) ergo qui nuper missus a sanctis martyribus fuerat, demum captus est et mox carcerali custodiæ mancipatus. Nocte vero illum 455 angelus Domini in carcere visitavit, et consummatos esse eos quorum legationeungebatur admonuit (267); statimque, aperto divinitus carcere, præparatum sibi esse navigium in fluvio quem transiturus erat asseruit. Quo festinans monachus angelicæ promissionis fidem veram esse probavit.

CAPUT XXX.

De monasterio sancti Adelberti constructo, et prophetia Romualdi adversus regem prolata.

Dum moraretur autem Romualdus adhuc in Pereo, imperator Otto monasterium (268) ibi ad honorem S. Adelberti eo suggerente construxit, cui contigua Classensis cœnobii præsidia contulit, et ea sibi ex fiscali possessione in Firmensis monarchiæ (269) partibus recompensavit. Abbate ergo illic ex Romualdi discipulis constituto et fratribus aggregatis, cœpit eos Romualdus sub magna tenere custodia, et docebat eos sub regulari vivere disciplina. Præcepit etiam abbati ut in eremum secedens per totam heb-

domadam in cella consisteret, diebus vero Dominicis fratres ad monasterium veniens visitaret. Qui, sancti viri jussa contemnens, cœpit sæculariter vivere et pedè operis semel exorbitante a rectitudinis tramite jam longius declinare. Videns ergo Romualdus quod secundum suæ voluntatis ardorem ibi laborare non posset, regem protinus adiit, et, acceptæ promissionis exactor, ut rex monachus fieret insistere vehementius cœpit. At ille facturum se quidem quod exigebatur asseruit, si tamen prius Romam, quæ sibi rebellabat, impeteret, et, ea devicta, Ravennam cum victoria remearet. Cui Romualdus: Si Romam, inquit, ieris, Ravennam ulterius non videbis; et apertissime illi mortem propinquam esse denuntians, quia eum revocare non potuit, procul dubio de ejus certus interitu, dum rex Romam properat, Romualdus navim ascendens, ad civitatem Parentium (270) transfretat. Rex itaque, secundum beati viri prophetiam, 456 vix a Roma reverti incipiens, mox languore correptus apud Paternum (271) defunctus est.

CAPUT XXXI.

Ubi gratia perfectionis Romualdo divinitus est concessa.

Romualdus autem, tribus annis in Parentinæ civitatis finibus habitans, in uno monasterium (272) construxit et abbatem in eo cum fratribus ordinavit; in duobus vero inclusus (273) mansit. Ibi nempe ad magnæ perfectionis cumulum pietas illum divina provexit, ita ut sancto afflatus Spiritu et nonnulla ventura prospiceret et multa Veteris ac Novi Testamenti occulta mysteria radiis intelligentiæ penetraret. Anxiabatur autem ibi aliquando in lacrymas erumpere, sed nullo valebat conamine ad contriti cordis compunctionem venire. Factum est ergo quadam die, dum in cellula psalleret, ut in hunc psalmi versiculum incidisset: *Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac qua gradieris; firmabo super te oculos meos* (Psal. xxxi). Repente igitur tanta sibi lacrymarum effusio orta est, et ita mens ejus ad intelli-

(265) A Camaldulensibus horum sanctorum suorum festivas die 16 Novembris celebratur.

(266) Ractius, Minius alique scriptores hunc monachum B. Barnabam nominant, qui una cum SS. Andrea, Benedicto, Justo aliisque præclaris Camaldulensis instituti cultoribus magna sanctitate refulsit, et quorum Vitas Martinus Baronius edidit Cracoviæ anno 1610, typis Basilii Skalski.

(267) Pro admonuit, in Vaticano codice legitur *innotuit*.

(268) Hujusce monasterii nec vestigium quidem modo apparet. Exstat eo in loco ecclesia non antiqua eidem divo martyri sacra, quæ corrupto vulgi sermone S. Alberto dicitur.

(269) In ipsa, quam vocamus, marchiæ Anconitanæ provincia, ubi Firmensis civitas, vulgo *Fermo*, habetur.

(270) Urbs est in Istria sub Venetorum dominio, vulgo *Parento*.

(271) Hoc *Paterni* nomine plures et civitates et castra adnotantur; verum hic intelligendum ducimus de castro illo quod in Tudertino agro est situm, ut Cosmus de Arena in sua Etruriæ ducum serie observat, pag. 183.

(272) Exstat et modo prope Parentium ecclesia

D. Michaeli archangelo dicata, ubi D. Romualdum vixisse traditio est. Monachi aeris insalubritate ibidem habitare nequeunt, qui tamen ad monasterium S. Mathiæ de Muriano prope Venetias sunt translati. Præter ecclesiam, agrum totum, qui *Lemmi* a propinquo *Lemmo* flumine nuncupatur, sua tenet sub ditione Samathianus abbas, qui gaudet comitis *Lemmi* titulo a Veneta republica nuperrime confirmato, anno 1040. *Illustrissima Vilpurga Istriensium comitissa, consensu domini Uccelini, et domini Vedoxici, et filiorum et filiarum suarum, præfatæ ecclesiæ, quæ ad honorem Dei, et sanctæ Mariæ virginis, et beati Michaelis archangeli, a D. Joanne abbate fuit edificata et a D. Hengalmero episcopo Parentino consecrata, maximam Lemmi comitatus partem donavit, prout videtur in ipsa donationis pagina, quæ anno 1505 de mandato D. Bonifacii episcopi Parentini ab Andrea et Parentio notario transcripta fuit, cujusque exemplum manu Cl. V. Petri Delphini abbatis Camaldulensis exaratum exstat in tabulario S. Michaelis de Muriano, cap. 66, n. 1.*

(273) Fortasse in quadam crypta, quam etiamnum Lemmi incolæ, ut locum a D. Romualdo inhabitatum agnoscunt.

pendas divinæ Scripturæ sententias illustrata, ut ex eodem die et deinceps, quantum vixit, et quodcumque voluisset, uberes sibi lacrymæ facillime fluere, et plurima illum Scripturarum mysteria (274) non laterent. Frequenter enim tanta illum divinitatis contemplatio rapiebat, ut quasi totus in lacrymas resolutus, æstuante inenarrabili divini amoris ardore, clamaret: Chare Jesu, chare, mel meum dulce, desiderium ineffabile, dulcedo sanctorum, suavitas angelorum, et cætera hujusmodi. Quæ ille sancto Spiritu dictante in jubilum proferebat, nos humano sensu exprimere talia non valemus. Sicut enim Apostolus dicit: *Nos, sicut oportet, orare nescimus, sed ipse Spiritus orat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (Rom. viii). Et ideo Romualdus missam celebrare coram pluribus nunquam volebat, quia se a lacrymarum inundantia continere non poterat. Unde etiam postmodum præ nimia jam consuetudine vir simplicis animi, putans gratiam sibi divinitus prærogatam omnibus esse concessam, dicebat plerumque discipulis: Cavete ne multas lacrymas effundatis, quia et visum minuunt et verticem lædunt. Ubiunque autem vir sanctus habitare dispo-neret, oratorium cum altari primitus in cellula faciens, deinde se recludens, aditum damnabat.

CAPUT XXXII.

De prophetia Romualdi, qua discipulorum præ-nuntiavit adventum.

Miserunt aliquando ad illum fratres, qui morabantur in solitudine, quæ Bifurcum (275) dicitur, consilium flagitantes qualiter conversari in eremo deberent, qualiter diabolicis impugnationibus resistere potuissent. Quorum nuntii cum ad monasterium a quo Romualdi cella longius aberat pervenissent, illico venerabilis vir per spiritum eorum cognovit adventum, præcepitque abbati Ansoni (276) qui sibi tunc assistebat, dicens: Vade, et pulmentum fratribus præpara qui de longinquis partibus advenerunt. Qui continuo cœpit eum deridere, et dicere: Quia vere falsus propheta esset. Postremo tamen velut coactus ad monasterium veniens, eos quos vir sanctus prædixerat orantes jam in ecclesia reperit. Quos videlicet Romualdus multo salutaris doctrinæ sale condidit, multis denique contra antiqui hostis insidias virtutum armis instruxit, et postquam eos de omnibus subtiliter docuit, cum multa eos ad eremum alacritate remisit.

CAPUT XXXIII.

De reditu ejus a Parentio, et nautis ejus meritis de periculo liberatis.

Alio quoque tempore rursus prædicti fratres ad

(274) Vat. cod., *mystica*.

(275) *Bifurci* locus est in Alpibus domini Florentini, Faventiam versus, ubi monasterium divo Benedicto nuncupato absoluto nomine dicebatur *S. Benedicti in Alpibus*.

(276) De quodam *Azone* mentionem facit Damianus in tomo hoc in *Vita SS. Rodulphi et Dominici*. Nescio an idem sit a monastica ad eremiticam con-

versationem translatus, ut sæpe fieri tunc solebat. cum nuntios dirigunt, et de eadem re consilium majori adhuc anxietate requirunt. Quibus vir venerabilis ait: Ego nunc libellum de (277) pugna dæmonum scribo, quem vobis, cum redieritis, dabo, vel certe ipse vobiscum forsitan venio. Hoc illi audientes, protinus in faciem se prosternunt, et ut cum illis ire dignaretur, importuna admodum supplicatione deposcunt. Altera vero die iturum se cum eis incunctanter asseruit, et ut navim inquirerent jussit. Audiens hoc Parentinus (278) episcopus nimio mœrore percussus est. Inveniens quoque monachos propter navigium discurrentes, multis contumeliarum eos dehonestavit injuriis. Hoc etiam cunctis juxta portum manentibus promulgavit edictum, ut quicumque Romualdo navim dare præsumeret, ipse quoque una cum ipso irrevocabili profectione demigrans, Parentium ulterius non rediret. Festine igitur nuntius ad Polensem (279) episcopum mittitur, ut beato viro navigium mittere non moraretur. Sæpe namque præfatus episcopus adhortatus illum fuerat ut nequaquam de cætero in tam obscuro recessu inclusus lateret, sed illuc potius se conferret ubi animarum lucrum copiosius facere potuisset, ne videlicet sicut carbo soli sibi arderet, sed magis, ut revera lucerna super candelabrum posita, omnibus qui in domo Dei sunt radios suæ lucis infunderet.

Dum igitur nuntius qui missus fuerat expectaretur, Romualdus his qui secum erant fratribus ait: Noveritis procul dubio quia frater ille tardius veniet, et in alia navi nos ire, prius quam ille revertatur, oportet. Adveniente autem sancto die Dominico, in ipso primæ lucis crepusculo dixit assistenti sibi cuidam fratri, nomine Ingelberto, qui postea archiepiscopus in gentibus factus est: Respice, inquit, procul in pelagus, et vide duas naves longinquis adhuc spatiis pari adversum nos velocitate tendentes, quarum nos definite debet una suscipere. Qui curiosius intendens, et expansis oculorum radiis sollicite cuncta perlustrans, aliquod remigandi signum omnino videre non potuit. At cum dies jam jamque claresceret, ecce extremo videt intuitu duas naves eminus adventantes, et præ nimia adhuc longinquitate quasi totidem volucres apparentes. Quibus tandem subeuntibus portum, interrogati remiges utrum Romualdum cum suis in propria vellent nave suscipere, nova mox repleti lætitia, se et sua omnia in ejus potestate constituunt, et beatos se fore tam pretiosæ margaritæ pondere profitentur. Illo itaque die minas aeris formidantes ire noluerunt. Romualdus autem exhortatus est eos ut statim in spe divinæ gratiæ iter inciperent, spondens eis quia nullum omnino

versationem translatus, ut sæpe fieri tunc solebat.

(277) Utinam exstaret ille!

(278) De Andrea Parentii episcopo forsitan intelligendum est, quippe qui ab anno 998 ad 1010 saltem vixerat, prout in *Italia Sacra*, tom. V, apparet.

(279) Fortasse *Bertaldum* fuisse hunc episcopum Polæ, quæ urbs Istriæ antiquissima vulgo *Pola* nuncupatur, est habendum.

periculum sustinerent. Illi tamen, tota die ibidem A commorantes, nocte navigare coeperunt.

Circa diluculum autem subito venti saeviunt, tempestas oritur, mare ab imo fundo versatur. Jam vero furentes undique procellae ipsos quoque remiges transvolant et navim hinc inde concutientes totas pene tabulas laxant. Videres itaque homines, alios quidem se ad natandum exuere, alios vero diversis se palustribus religare, quosdam autem, ut supernatare fluctibus possent, remos aut lignum aliquod strictum tenere. Cumque in tanto discrimine non jam dubium desperatis omnibus naufragium immineret, illico Romualdus ad solita videlicet orationis armamenta cucurrit, et reclinato paululum capite, capite devexo in gremium, preces sub silentio ad Dominum fudit; deinde Ansoni abbati, qui cominus B assidebat, secure 459 praecepit, dicens: Denuntia nautis ut nequaquam timeant, sed omnes se incolumes evasuros absque ulla penitus ambiguitate cognoscant. Vix modicum post hoc, et ecce ultra omnium spem absque ullo humano studio ipsa se navis dirigit, et mox in portum Capreolae (280) civitatis delapsa celeriter subintravit. Tunc omnes liberatori Deo dignas referunt gratias, et manifeste se de faucibus mortis ereptos Romualdi meritis profitentur.

CAPUT XXXIV.

De adventu Romualdi in Bifurcum.

Veniens itaque Romualdus Bifurcum, visis omnium fratrum cellis, quia superstitione quadam ambitiosae videbantur, in nulla earum habere hospitium voluit, nisi in illa solummodo in qua Petrus venerabilis (281) ejus discipulus habitabat, vir siquidem mirabilis abstinentiae multaeque admodum extremittatis, qui cellulam sibi ad S. Hilarionis exemplum vix unquam largiorem fieri quatuor cubitis permittebat. Referebat autem nosse idem venerabilis vir, quia dum B. Romualdus cum ipso maneret, et psalmos uterque inter se vicariis versibus alternaret, tricies in nocte, vel eo amplius, se Romualdus ad requisita naturae ire simulabat, quoniam affluentium lacrymarum inundantiam atque singultus colibere non poterat. Cumque ibi Romualdus aliquandiu moraretur, et fratres non solum de spirituali certamine, verum etiam ut sibi abbatem praeferrent et communia cuncta facerent admoneret, illi, quia suum habebat unusquisque sustentatorem, et prout cuique libuerat, proprii sequebantur arbitrii libertatem, Romualdi praecepta suscipere non magnopere curaverunt.

(280) Loco *Capreolae* lege *Caprulensis*, nam *Caprulæ*, vulgo *Caorle*, civitas est 40 circiter milliariis a Venetiis distans, quae aeris insalubritate est infrequentissima. Attamen episcopum habet, qui Veneto patriarchae est suffraganeus.

(281) A scriptoribus, praesertim Camaldulensibus, titulo *beati Petri de Bifurco* hic venerabilis vir adnotatur.

(282) Est ad Picensis Umbriaeque confinia positum

CAPUT XXXV.

De adventu ejus ad vallem de Castro, et multo animarum fructu per eum facto.

Romualdus ergo, sterilitatis impatiens, anxia coepit aviditate perquirere ubi terram potuisset ad proferendos animarum fructus idoneam invenire. Misit itaque nuntios ad Camerinæ provinciae (282) comites. Qui audito nomine Romualdi, nimio repleti gaudio, cuncta suae virtutis offerunt praedia, non modo 460 silvarum et montium, sed, si sibi etiam placeret, agrorum. Postremo repertus est in eorum possessione locus eremiticae conversationi satis congruus, montibus undique vallatus et silvis. In medio vero ampla quaedam planities non solum proferendis frugibus apta, sed perspicuis etiam fontium aquis irrigua. Hic itaque locus vallis de Castro antiquitus vocabatur, ubi jam parva erat ecclesia (283), in qua conversarum quarundam mulierum videbatur esse conventus. His itaque loco sedentibus, constructis cellulis illic habitare cum suis discipulis vir venerabilis coepit. Ibi autem quantos animarum fructus per illum Dominus acquisierit, quis valeat vel atramento describere, vel lingua proferre? Coepere namque homines ad poenitentiam hinc inde confluere sua pauperibus misericorditer erogare, alii saeculum omnino relinquere et ad sanctae conversationis ordinem spiritu fervido festinare. Erat enim vir beatissimus quasi unus de Seraphim, quia et ipse flamma divini amoris incomparabiliter aestuabat, et alios, quocumque pergeret, sanctae praedicationis facibus incendebat. Saepè namque, dum praedicationis verba proferret, tanta illum compunctio in lacrymas excitabat, ut subito interruptum sermonem relinquens aliquorsum repentino impetu velut amens aufugeret. Nam et si quando cum fratribus equitabat, longe post alios veniens semperque psallens, nihilominus ac si in cellam resideret, jugiter lacrymas effundere non cessabat.

Inter caeteros autem, praecipue saeculares clericos qui per pecuniam ordinati fuerant durissima severitate corripiebat, et eos, nisi ordinem sponte desererent, omnino damnabiles et haereticos asserebat. Qui novam rem audientes occidere illum moliti sunt. Per totam namque illam monarchiam, usque ad Romualdi tempora, vulgata consuetudine, vix quamquam noverat Simoniacam haeresim esse peccatum. Qui dixit eis: Canonum mihi libros afferte, et utrum vera sint quaedico, vestris attestantibus paginis comprobate. Quibus itaque diligenter inspectis, et crimen agnoscunt, et errata deplangunt. Constituit itaque vir sanctus plures canonicos et clericos, qui laico-

Camerinum civitas episcopalis, Italis *Camerino*. Ab ipsa *Camerinae* nomen accepit provincia, quae a Damiano in epistola 12, lib. vii, ad Gothifredum ducem, appellatur *monarchia*, id est *Marchia*, *Camerini*. Hugo, Etrusciae dominio sibi reservato, hanc Camerini provinciam una cum Spoletano ducatu imperatori cessit, ut retulit in laudata epistola ipse Damianus.

(283) SS. Salvatoris et B. Mariae nomini dedicata.

rum more sæculariter habitabant, præpositis obedire Amino, postquam cibari latronem fecit, deinde modeste correptum et dulcibus verbis admonitum redire ad propria in pace permisit.

Nonnulli quoque episcopi qui per Simoniacam hæresim sacras sedes invaserant, ad eum causa poenitentiae concurrebant. Qui etiam venerabili viro se committentes, et episcopatum termino statuto deserere, et ad sanctæ **461** conversationis se promittebant ordinem festinare. Ex quibus tamen vir sanctus, quandiu vixit, nescio si vel unum convertere potuit. Est enim venenata illa hæresis, præsertim in episcopali ordine, tam dura, et ad convertendum rigida, ut, semper promittens, semper de die in diem producens atque in futurum procrastinans, facilis possit Judæus ad fidem converti, quam hæreticus Iatro plene ad poenitentiam provocari.

CAPUT XXXVI.

De fure, quem frangentem cellam Gregorii per spiritum vidit, et illæsum dimisit.

In eisdem quoque partibus vir sanctus monasterium condidit puellarum. Solènni quadam die, dum vir venerabilis illic cum fratribus in capitulo resideret, et eos salutaris doctrinæ dapibus satiaret, repente ipsum interrumpens sermonem, anxia quadam animadversione exclamare cœpit, et dicere: Agite nunc, inquit, agite, et quantocius properate, quia jam fratris Gregorii cellam fur frangit: hic autem Gregorius (285) archiepiscopus in gentibus postmodum consecratus est; qui protinus exsistentes ad cellam perniciousiter currunt, et furem jam parietes infrigentem inveniunt. Quem capientes ad magistrum pertrahunt, et quid de tam sacrilego raptore faciendum esset inquirunt. Quibus vir sanctus cœpit hilariter dicere: Et ego, fratres, ignoro quid de tam malo homine possimus facere. Eruimus sibi oculos? sed postea non videbit. Incidimus ei manum? sed amplius non laborabit, ac per hoc forsitan fame peribit. Si pedem truncamus? ambulare non poterit. Sed intro eum minate (286), et cibum illi prius apponite, ut quid de eo faciendum sit, interim pertractemus. Et ita vir sanctus exsultans in Do-

(284) Hanc canonicorum communiter in congregatione sub præpositis viventium S. Romualdi institutionem imitatus est Damianus, quippe qui Velitrensis Ecclesiæ suæ canonicos non modo corripuit, sed ad arctam vivendi normam sponte reduxit, ut in sua epistola, quæ est opusculum 34, refert.

(285) Hic etiam, ut S. Bonifacius et Ingelbertus, a summo pontifice ad prædicandum gentibus Christi Evangelium archiepiscopatus titulo tantum fuit consecratus.

(286) Fontisboni editio habet, *intro eum ducite*. Obsoletum est verbum *minare*, sicut et *minitare*, quod idem est ac *ducere*.

(287) Augustinus Florentinus, et una cum eo non pauci scriptores perperam vertunt *Civita Vecchia*, oïm Centum-cellæ; sed re ipsa de regione Urbevêtana, vulgo *di Orvieto*, quæ civitas est non incelebris Etruriæ sub Ecclesiæ ditione, intelligendum Damianum nemo non imperitus ambigit.

(288) Pharulphus erat Urbis veteris comes, ut ipse Damianus refert in epist. 19 libri vi. Ex celeberrima comitum Montis-martis, seu Martini dicitur fuisse familia, quæ Corbariæ comitum a nonnullis habetur. Monasterium autem illud esse videtur beatæ Mariæ

mino, postquam cibari latronem fecit, deinde modeste correptum et dulcibus verbis admonitum redire ad propria in pace permisit.

462 CAPUT XXXVII.

De monasterio Urbis veteris quod construxit.

Postremo dimissis in valle de Castro nonnullis de suis discipulis, ad regionem se (287) Urbis veteris contulit, et in possessione Pharulphi comitis (288) monasterium, multis quidem suffragantibus, sed eo maxime expensas præbente, construxit. Tantis namque in sancti viri pectore faciendi fructus ardor incanduerat, ut, effectis nunquam contentus, dum alia faceret, ad facienda mox alia properaret; adeo ut putaretur totum mundum in cremum velle convertere, et monachico ordini omnem populi multitudinem sociare. Multos denique illic de sæculo abstulit, quos per plura sacra loca divisit.

CAPUT XXXVIII.

De filio comitis, qui cæcum post mortem illuminavit.

Nonnulli quoque nobilium filii, contemptis parentibus, ad virum beatissimum fugiebant. Ex quibus etiam filius (289) Guidonis comitis fuit, qui in ipsa pueritia non longo tempore postquam monachus factus est, ad mortem veniens, vidit duos iniquos spiritus, quasi nigerrimos vultures, terribiles in se oculos insigentes. Cumque hoc assistenti sibi B. Romualdo puer ediceret, protinus addidit: Ecce magister, tanti nunc Æthiopes intrant, ut jam totum ædificium repleant. Exhortatur autem ut confiteretur quid deliquisset; hoc solummodo crimen felix ille peccator cum magno terrore confessus est, quia iussus fuerat a priore nescio quot scopas (290) accipere, quas necdum acceperat. Romualdo igitur sibi tanti facinoris veniam indulgente, in pace defunctus est. Postera vero die cæcus quidam, præbendarius videlicet patris ejus, ad sepulcrum illius venit, et altiori voce clamavit: Hem, domine, inquit, meus, si cum Deo es, sicut credo, preces pro me ad eum funde, et oculorum mihi lumen restituere. Et hoc dicto, statim **463** illuminatus est. Nonnulli

in Silva, cujus est mentio in Pontificio diplomate Alexandri IV, aliisque.

(289) Ita et Vaticanus codex. In Appendice Vitæ B. Guidonis de Monte-marte, a Francisco Lollio Ravennate conscriptæ, quæ una cum aliis Vitæ B. Reginaldi ordinis prædicatorum, et B. Angelinæ tertii ordinis S. Francisci de eadem Montis-martis gente, in lucem prædixit Bononiæ anno 1659, totum hocce 38 caput Romualdinæ Vitæ profertur, ubi legitur: *Ex quibus etiam Guido comes filius comitis Pharulphi fuit.* Ab Jacobillo, qui hujus sanctissimi monachi historiam tom. II, pag. 215, *Sanctorum Umbriæ* inseruit, etc., Camaldulensibus, aliisque scriptoribus *Guidonis comitis Pharulphi filii* nomine semper is donatur. Quod si ita sit, dicendum in hoc Damiani loco *filii* nomen significare nepotem, nam in donationis Valliscastri pagina, si tamen omni ex parte vera sit, quæ ab Augustino Florentino edita fuit in parte II, pag. 37, *Hist. Camal.* legitur: *Ego Pharulphus comes filius Guidi comitis.*

(290) Virgarum scopas in *corrugiærum scuticas* vertisse B. Dominicum Loricatum, in ejusdem Vita Damianus noster scribit.

quoque ægroti ad ejus tumulum venientes, redditi sunt sanitati. Nam et ipsum ejus sepulcrum velut multis plenum aromatibus redolebat. Et ita a Deo meruit honorari post mortem, qui pro ejus amore, dum viveret, carnalium parentum sprevit hæreditatem.

CAPUT XXXIX.

De tribus monasteriis quæ Romualdus construxit, et de professione ejus in Ungariam.

Interea Romualdus, audiens quia beatissimus vir Bonifacius (291) martyrium suscepisset, nimio desiderii igne succensus ut pro Christo sanguinem funderet, Ungariam mox ire disposuit. Interim tamen, dum in ipsa intentione persisteret, brevi tempore tria constituit monasteria: unum videlicet in valle de Castro, ubi tunc sanctissimum corpus ejus est conditum, aliud prope Isinum (292) fluvium, tertium juxta oppidum condidit (293) Esculanum. Deinde licentia ab apostolica sede suscepta, et duobus (294) e suis discipulis in archiepiscopos consecratis, cum viginti quatuor fratribus iter arripuit. Tantus enim ardor moriendi pro Christo in omnibus æstuabat, quod vir sanctus ad tale negotium cum paucis ire difficile poterat. Euntibus ergo cum jam ipsis Pannoniarum finibus interessent, repente Romualdus languore correptus, ulterius ire non potuit. Cumque diutius pateretur, si quando redire disponderet, protinus ex ægitudine convalescebat. Sin autem ire ultra tentaret, tota ejus facies protinus intumescebat, cibos quoque jam retinere stomacho janguescente non poterat. Advocatis itaque fratribus ait: Perpendo, inquit, nequaquam divinæ voluntatis esse judicium ut ultra progrediar. Verumtamen, quia intentionis vestræ desiderium non ignoro, neminem vestrum redire compello. Multi nempe etiam ante nos volis et nisibus studuerunt ad martyrii culmen perlingere, sed quia divina providentia aliter sensit, in suo gradu coacti sunt remanere. Licet ergo vobis omnibus martyrium defuturum esse non ambigo, qui tamen ire, qui mecum redire voluerint, uniuscujusque relinquatur arbitrio. Quindecim igitur Ungariam **464** prodeuntibus, duobus alibi jam dimissis, vix septem cum magistro discipuli remanserunt.

(291) Hieronymus Pragensis in *S. Rom. Vita* cap. 8, num. 49 addit: *audiens quod discipuli ejus Adalbertus et Bonifacius glorioso martyrio coronati fuissent, et ipse nimio desiderio martyrii succensus, etc.*

(292) S. Helenæ nempe monasterium juxta Æsinum flumen, cujus impræsentiarum exstat tantum Ecclesiâ sub jure abbatis Commendatarii. Aesis est fluvius Camerinensis agri, olim limes inter Umbriam et Picenum, vulgari vocabuli confusione ab accolis dictus *il Fiumesino*. Celeberrimum antiquitus fuisse hoc cœnobium clarissime patet ex *Diplomate dato Laterani anno 1199, XIII, Kal. Aprilis* ab Innocentio III P. M. ad Nicolaum hujusce monasterii abbatem Camaldulensem, ejusque successores, quo præter plurima bona etiam jus ipsi confirmavit in 40 et amplius Ecclesiâs et quinque castra. Porro, si fides Jacobillo sit adhibenda, S. Romualdus in eo primum sanctimonialis instituit. Vide tom. II,

A Euntibus autem quidam flagellantur, venduntur, plures Domino subeunt; ad martyrium tamen, sicut vir sanctus prædixerat, non perlingunt.

Romualdus autem, converso quodam nobilissimo viro, Adhelberonis videlicet ducis consanguineo, qui postea monachus factus in sancta usque ad mortem conversatione permansit, aliisque Teutonicis, ad monasterium quod in Urbis veteris regione construxerat redit. Notandum itaque est quia sanctus vir nequaquam, velut levitate usus, falli maniter potuit; qui secundum intentionem quidem suam martyrium subiit, juxta divinum vero consilium pro salute eorum missus est quos convertit. In prædicto igitur monasterio multa persecutionis scandala passus est. Volebat enim abbatem, ut revera monachum, extremitatem diligere, sæcularia ex desiderio non tractare, res monasterii pro vana gloria non expendere, fratrum usibus necessaria ministrare. Quæ omnia dum ille surda aure contemnit, Romualdus, locum cum suis discipulis deserens, non longe a Castro prædii in virtute (295) Rainerii, qui postmodum Thuscæ marchio factus est, habitavit.

CAPUT XL.

De Rainerio marchione.

Hic autem Rainerius (296) conjugem suam occasione propinquitatis abjecerat, et consanguinei sui uxorem, quem ipse se insequentem quodammodo invitus occiderat, in conjugium copularat. Ob hoc itaque Romualdus, ne criminis ejus particeps fieret, gratis manere in ejus possessione noluit, sed unum sibi aureum pro aqua, alterum vero pro lignis appendit. Quos cum ille omnino respueret, malens videlicet sua dare, quam a sancto viro quidquam recipere, postremo tamen victus assensit, potius quam Romualdus abiret. Dicebat autem idem Rainerius cum jam monarchiam obtineret; quia non Imperator, non aliquis omnino mortalium tantum mihi metum valet incutere quantum me Romualdi terret aspectus. Ante ejus quippe vultum neque quid dicam scio, neque, quibus me defendere valeam, ullas excusationes **465** invenio. Habebat revera vir sanctus hanc ex divino munere gratiam, ut quicumque pec-

D pag. 27, SS. *Umbriæ*.

(295) Olim *Esculum*, sed modo *Asculum* nuncupatur, vulgo *Ascoli*, urbs episcopalis Picenæ provinciæ. Quale id monasterium fuerit, non satis ab ullo hactenus compertum est.

(294) Facile *Gregorio et Ingelberto*, ut supra.

(295) Id est *in possessione*, ut *Dam.* in cap. 35 hujus *Vitæ* ait: *Cuncta suæ virtutis offerunt prædia*. Aliquando *virtutes* significabant *jura et privilegia*, aliquando *reliquias sanctorum*, etc. Vide *Glossarium Cangii secundæ editionis*.

(296) Ad Rainerium marchionem Tuscæ, qui Guillam comitissam matrimonio sibi copulaverat, *Damianus* lib. VII epistolam 17 misit, et sequentem 18 ad ipsam Guillam. Verum hoc in capitulo intelligendum potius de Rainerio dicti Rainerii parente, qui et ipse Etruriæ marchio et dux fuerat, quemque *Walderadam* conjugem habuisse *Cosmus de Arena* pag. 155 refert.

catores, præsertim potentes sæculi, in ejus præsentiam devenissent, mox velut ante majestatem Dei tremefactis visceribus formidarent. Sanctus nimirum Spiritus, qui pectoris ejus habitator inerat, hunc terrorem injustis divinitus intendebat (297).

CAPUT XLI.

De abbate Classis, qui Romualdum voluit strangulare.

Illis vero temporibus vir venerabilis unum monasterium non longe a Massiliano (298) castro construxit. Audiens autem aliquando quia Venetus quidam Classensem abbatiam per coemptionem Simoniacæ hæreseos invaserat, insuper quoque in corpus suum inique peccabat, illuc protinus ire miles Christi impiger studuit, diversisque modis ex eo monasterium purgare tentavit. Vir autem reprobus dum abbatiam metuit perdere, non timet homicidium perpetrare. Intempesta siquidem nocte, dum Romualdus in lecto secure quiesceret, ille eum latenter aggressus, impiis cepit digitis guttur ejus astringere, nitens eum crudeliter suffocare. Sed dum vir sanctus, necdum prorsus intercepto spiramine, anhelitu vix eluctante rauciret, Ingelbertus illico magistri singultibus excitatus, torrem mox ex sopito igne corruit, et ministrum diaboli ab incepto nefandissimi criminis exturbavit.

CAPUT XLII.

De ita et reditu rursus a Parentio.

Post hæc Romualdus denuo Parentium navigavit, sed apostolicæ sedis antistes, et Romani cives ad eum redeundi legationem dirigunt. Quod si revertetur, facturos se omnia ejus præcepta promittunt; sin autem, excommunicationis sententiam comminantur. Hoc itaque modo suum Romualdum alumna Italia recuperare promeruit.

CAPUT XLIII.

De miraculo latronis in monte Petrano facto.

Eo itaque tempore in faucibus (299) Callensium montium aliquandiu mansit, deinde in (300) Petranum montem, non longe videlicet a monasterio sancti Vincentii, quod juxta (301) Candilianum constitutum est fluvium, demigravit. Quocumque autem vir sanctus ibat, ~~466~~ semper fructificans, semper animarum lucrum magis ac magis accumulans, et homines de sæculo abstrahens, velut totus in ignem conversus, ad cœleste desiderium animos hominum accendebat. Volens autem tunc locum ad eremum faciendam idoneum invenire, præcepit cuidam presbytero ut, ad domum propriam rediens, sibi et his qui eum comitabantur alimenta deferret. Deinde montem indagine studiosa perlustrans, po-

(297) Vat. cod. *intentabat*.

(298) Petrus de Natal. profert *Castrum Maximianum*, et editiones nonnullæ habent *Maxiliano* et *Mariliano*.

(299) Nempe Apennini montes juxta Callium, civitas Umbriæ non ignobilis, italice *Cagli*.

(300) Idem quod *Petra* *Pertussa* seu *Pertusa*, ut legitur in Petri Damiani Vita, cap. 5. Apud nonnullos etiam *Petralata*, modo vulgo *Petrolata*. Aliqui

stremo quemdam monachum juxta parvam basilicam habitantem reperit, a quo mox ut secum pergeret, et locum ostenderet ubi aqua inveniretur, exegit. Qui nimirum denegavit se domum sine custode posse relinquere, quia latronum insidiantium impetum formidaret. Ad hæc Romualdus se recompensaturum, si tale quid accidisset, cuncta spondidit. Sicque jam alienæ injuriæ debitor factus, monachum secum duxit. Illis itaque locum quærentibus, ecce presbyter, ut jussus fuerat, prandium deferens, furem jam domum infringentem reperit, repertum cepit, captum usque ad Romualdi reditum custodivit. Quem Romualdus inveniens, prius illum pia studuit verborum austeritate corripere, deinde, dulciter admonens, incolumem permisit ad propria remeare. Sic nimirum, sic divina providentia servavit illæsum quod in absentis Romualdi fuerat custodia derelictum.

CAPUT XLIV.

Item miraculum de aliis latronibus.

Rursus dum in eisdem partibus cellas construeret (erat autem sarcina procul ab eis sub quodam saxo reposita), tunc vir venerabilis quemdam fratrem illuc quasi cum quodam impetu propulit, præcipiens sibi ut nimis anxie festinaret. Qui mox fures superveniens, illos quidem jam rapere tentantes reperit, sed nihil adhuc ex his quæ reposita fuerant deesse cognovit. Qua ex re recte colligitur beatum virum non sine divinæ revelationis instinctu fratrem cum tanta sollicitudine destinasse, ipso videlicet puncto quo fures ad rem non custoditam contigit pervenisse.

CAPUT XLV.

Quare et quomodo Romualdus ejectus est de Valle de Castro.

Post hæc Romualdus ad monasterium Vallis de Castro revertitur, moxque abbatem sic alios regere ut semet ipsum tamen nequaquam negligeret exhortatur. Volebat insuper ut cellam qua usus fuerat, occasione regiminis ~~467~~ non omnino desereret, sed in ea sibimet spiritualiter vivens, præcipuis tantum festivitibus fratres admonitionis gratia visitaret. Erat enim beato viro tam odiosa ista, quam cernimus, abbatum conversatio, ut non minus gauderet si de manu cujusque abbatiam potuisset evellere, quam si daretur sibi potentissimum quemlibet sæcularium ad sanctæ conversationis ordinem convocare. Sed, sicut per Salomonem dicitur: *Velut acetum in nitro, ita qui cantat carmina cordi perverso* (Prov. xxv), ille prædicatione venerabilis viri de malo deterior factus, comitissas

tradunt D. Romualdum incoluisse montem illum, olim dictum Petranum, sed impræsentiarum ab regionis accolis *il monte de Cavalli*, iisdem utique in locis ubi sita est ecclesia S. Nicolai supra Boasim amnem, quæ unita est prioratui Secchiani, et altera S. Bartoli supra Buranum flumen præposituræ Callensis Ecclesiæ adnexa.

(301) Nempe *Candianum*, alias *Cantium*, *Cantianum* et *Candilianum*.

loci (302) dominas protinus adiit, et ut ligna, quibus Romualdi cellæ debebant construi, minutatim incidi præciperent, sacrilega machinatione suggestit. Eo itaque modo alta paradisi cedrus de terrenorum hominum silvis ejecta est.

CAPUT XLVI.

De miraculo quod fecit in Aqua-bella curans presbyterum.

Inde vero progrediens, non longe ab Apennino monte, in loco qui dicitur Aqua-bella (303), manere constituit. Illic sane dum sæculares quidam cum discipulis ejus habitationum tecta construerent, Romualdus autem, quia jam præ senectute laborare non poterat, et solus hospitium custodiret, presbyter quidam intolerabilem dolorem in dentibus sentiens, opus ædificii invitus reliquit, et postulata a fratribus licentia redire domum miserabiliter ejulans cœpit. Cumque per Romualdum transitum reversionis haberet, interrogatus cur abscederet, mox casum suæ passionis innotuit. Huic Romualdus hianti, locum ubi patiebatur digito tetigit, dicens: Ignitam, inquit, subulam, ne labrum lædat, in calammum mitte, et hic pone: sic dolor aufugiet. Vix presbyter unius jûgeris spatio ultra progressus est, et confestim, omni dolore deposito, ad opus quod reliquerat, sanus et incolumis repedavit, claris nimirum vocibus exclamans, et dicens: Gratias tibi agimus, omnipotens Deus, qui regionem nostram splendore tanti sideris illustrare dignatus es. Vere angelus Dei, vere propheta sanctus, et lux magna occulta mundo in finibus nostris apparuit. Hæc et alia multa in Dei laudem vociferans, vix a beati viri discipulis tacere compulsus est. Nam si talia verba ad Romualdi aures qualibet occasione 468 per-tingerent, gravissima cor ejus indignatione ferirent.

CAPUT XLVII.

Item miraculum de fago prope cellam ejus incisa.

Alio quoque tempore, dum in quadam eremo valde (304) speciosa et egregia, cui nomen est (305) Camaldulensis, quam ipse ædificaverat, in cellam resideret, magnam aliquam fagum, quæ prope cellam ejus astabat, incidi præcepit. Erat autem fagus ita cellæ acclivis et imminens, ut juxta humanam opinionem, si cecidisset, totum mox ædificium indu-

(302) Vallis Castri locus est in Camerinensi agro, ejusdemque loci dominas fuisse Camerini comitissas facile censendum est.

(305) Aqua-Bella eadem est, quæ Vallis Umbrosa, diœcesis Fesulanæ, ubi percelebre constructum fuit monasterium a D. Joanne Gualberto post ejus a Camaldulo discessum, quod congregationi Vallis Umbrosæ ordinis S. Benedicti nomen dedit.

(304) In editione anni 1513 et in illa Fontisboni legitur valde speciosissima. In Vaticano codice, sicut et in exemplari a Mabillonio edito in *Actis sanctorum ord. S. Bened.*, desunt verba nonnulla, ac solummodo legitur: *Alio vero tempore magnum quamdam fagum, quæ prope cellam ejus astabat, incidi præcepit.*

(305) Editiones aliquæ habent, cui nomen est *Camaldulum*; quasi *campus Malduli*, a quodam Mal-

bitanter obrueret. Cumque operarii vellent jussa perficere, sed ruinam arboris formidarent; ille ut nequaquam timeretur instabat. Itaque cum, impatis circumquaque securibus, in ipsa jam arboris viscera veniretur, arbor autem super beatum virum non jam dubio impetum minaretur, cœpere omnes rogare et vocibus clamoris vehementer insistere ut, si cellam postponeret, semelipsum exiens conservaret. Ille autem, nequaquam eorum clamoribus acquiescens, ut cœptum cito perficerent definite præcepit, facto signo crucis contra eam (306). Postremo fagus, gravissimo sonitu corruens, ita aliorum est ex divina virtute projecta, ut, cunctis mirantibus, cella omnino remaneret illæsa. Omnes igitur tanto obstupefacti miraculo, lætas ad cœlum voces tollunt, et immensas Deo gratias referunt.

CAPUT XLVIII.

De ilice lapsa super rusticum, et eum non lædente.

Sed quid nos de divina circa venerabilem virum custodia dicimus, cum et alios sæpe per ejus præsentiam ex magnis ereptos fuisse periculis non ignoramus? Ex quibus videlicet unum hic memorare sufficiat, ut plures fuisse prudens lector agnoscat. Aliquando namque ipse cum operariis manens, nimie magnitudinis ilicem in monte Petrano faciebat incidi. Quæ videlicet arbor in prærupto montis declivio pendens, in ima vergebat. Rusticus autem quidam paulo inferius stabat. Cum igitur præcisa arbor graviter corruens, per devexum montis volveretur in præceps, mox repertum 469 rusticum repentino impetu cœpit ad inferiora rotare. Cuncti protinus dolentes exclamant, et jam non solum esse hominem mortuum, sed totum quoque dilaceratum ejus corpus existimant. Sed, mira divina virtus! ita mox sanus et incolumis repertus est, ac si super eum non arbor sed arboris folium cecidisset. Hinc jure perpenditur sancti viri meritum quantum apud Deum pondus habuerit, in cujus conspectu gravissima arboris moles pondus habere nescivit.

CAPUT XLIX.

De contumelia quam passus est a suis discipulis in Sytria.

Postmodum vero Romualdus, cum Apenninum desereret (307), montem Sytriæ (308) habitaturus ascendit. Cavendum autem summopere est ne quis,

dulo loci domino. Verum tunc etiam *campus amabilis* nuncupabatur, ut in Bullis Alexandri II, dat. anno 1072, et Gregorii VII, anno 1074 et alibi. Ex hac eremo, quæ inter Apenninos montes sita est, Arretinæ diœceseos, nomenclaturam accepit Camaldulensis Benedictina congregatio, utpote quæ præ cæteris eremis atque monasteriis a D. Romualdo vel fundatis, vel etiam ad regularem normam revocatis, nobilissima semper existit, ac est.

(306) Desunt in codice Vaticano hæc verba, *facto signo crucis contra eam.*

(307) Vat. cod., *deseruit.*

(308) Sytriæ mons non longe est ab Avellanensi asceterio, ubi olim celebre monasterium S. Mariæ exstabat, cujus hodie pauca visuntur vestigia, nam a commendatario abbate possidetur.

cum audierit quia vir sanctus tot loca mutaverit, pii operis pondus vitio levitatis ascribat. Hæc namque mutationum ejus causa procul dubio fuerat quia ad venerabilem virum, ubicunque degeret, turba hominum pene innumerabilis concurrebat. Ratio ergo posebat ut, cum unius loci spatium plenum habitatoribus cerneret, illic priore constituto, ad replendum mox aliud festinaret. In Sytria vero quot contumelias, quot scandala a suis discipulis passus sit, non est nostræ facultatis evolvere. Ex quibus videlicet unum hic ponimus, cætera brevitatis studio præterimus. Habebat namque quemdam discipulum, Romanum nomine, qui nobilis quidem fuerat genere, sed omnino degener actione. Hunc itaque vir sanctus cum pro suæ carnis immunditia non modo verbis argueret, sed sæpe etiam verberibus gravissimis coerceret, ausus est diabolicus vir titulum illi ejusdem reatus opponere, et impudenter contra sancti Spiritus templum sacrilego ore iatrare, dicens videlicet sanctum virum una secum ex eadem contagione peccasse. Mox itaque discipuli omnes adversus eum irati, omnes infesti, alii clamant senem impium laqueo debere suspendi, alii dignum judicant cum ipsa cellula ignibus concremari. Quod utique valde mirabile fuit, præsertim spirituales viros ex decrepito sene, et ultra quam centenario (309) tam nefarium scelus credere potuisse; cui etiam si voluntas adesset, natura tamen et frigidus sanguis et ariditas attenuati corporis hoc penitus denegaret. Sed credendum est procul dubio ad augendum sancti viri meritum hoc sibi tam gravis adversitatis cœlitus accidisse flagellum. 470 Nam et ipse asserebat, hoc in eremo unde nuper abscesserat, veraciter agnovisse, et ad hoc dehonestatis improprium subeundum alacriter advenisse. Ille autem Sarabaita (310) reprobus, qui sancto viro crimen intenderat, episcopatum postmodum Nucerinum (311) per Simoniacam hæresim acquisivit, et per biennium illum occupans, in primo anno incensam ædem cum libris et tintinnabulis ac cæteris sacris ornamentis, exigentibus suis meritis, vidit; in secundo autem dignitatem cum vita, divina illum feriente sententia, miserabiliter perdidit.

CAPUT L.

De divina jussione ad Romualdum ut missam celebraret et psalmos exponeret.

Imposuerunt itaque discipuli sancto viro quasi de commisso crimine pœnitentiam, et celebrandi sacra mysteria penitus abstulere licentiam. Quod ille præjudicium libenter amplectens, et pœnitentiam velut revera obnoxius criminis observavit, et ad sacrosanctum altare per sex fere menses accedere non præ-

(309) Ita per extensum legitur in codice Vaticano, ac ubique. Quare nescio quo monumento tam apertam Damiani significationem circa divi Romualdi ætatem refellant ii qui ad tantum septuaginta annos ipsius Romualdi vitam reducerunt.

(310) Genus monachorum, qui *mentiri Deo per tonsuram noscuntur*, etc. ut ait S. Benedictus in *cap. 1. regulæ*. Vide et Damianum nostrum in *epist.*

sumpsit. Tandem vero, sicut ipse postmodum eisdem suis discipulis retulit, divinitus sibi jussum est ut, si divinam timeret gratiam perdere, jam indiscretam simplicitatem omnino postponeret, et sacramissarum solemnia fiducialiter celebraret. Postera igitur die sacrificare incipiens, cum ad secundam missæ secreta perventum esset, in exstasim raptus, tam longo temporis spatio siluit, ut omnes qui ad erant mirarentur. Interrogatus autem postmodum cur in offerendo sacrificio tantas moras præter solitum habuisset, respondit: Raptus, inquit, in cœlum oblatus sum ante Deum, et continuo mihi divina voce præceptum est ut, secundum hunc intellectum quem mihi Deus inmisit, psalmos exponerem et pro modulo mei sensus chartulis per ordinem commendarem. Ego, autem nimio et inenarrabili terrore constrictus, respondere nihil aliud potui, nisi tantummodo: Fiat, fiat. Unde postea vir sanctus totum Psalterium, et nonnulla prophetarum cantica luculenter exposuit, et, licet corrupta grammaticæ regula, sanum tamen sensum ubique servavit (312).

471 CAPUT LI.

De anima Romualdi, quæ delata est ante Deum candida velut nix.

Interrogaverunt eum aliquando discipuli, dices: Magister, cujus esse ætatis anima cernitur, vel in qua figura ad judicium præsentatur? Respondit: Scio hominem in Christo, cujus anima delata est ante Deum splendida velut nix, humana quidem effigie, statura vero perfectæ ætatis. Inquisitus iterum quis ille esset, indignans et confundens eos dicere noluit. Mox discipuli rem ad eum, ut veraciter erat, inter se invicem referunt, et ipsum fuisse hominem certa manifestatione cognoscunt.

CAPUT LII.

De nimia districtione vitæ quam in Sytria tenuit.

In Sytria denique vir venerabilis per septem fere annos inclusus mansit, et silentium continuum inviolabiliter tenuit. Veruntamen tacente lingua et prædicante vita, vix usquam, tantum laborare aliquando potuit, vel in convertendis hominibus, sive ad pœnitentiam concurrentibus. Vivebat autem, vergente jam senectute, nimis districte, videlicet cum jam et ipsi perfecti viri solent remissius vivere, et aliquid sibi de sui propositi rigore laxare. Nam per unius Quadragesimæ spatium nihil aliud neque in cibo, neque in potu penitus habuit, nisi de modica farina et paucis herbis sorbitiunculam faciens, ex ea ad imitationem Hilarionis vixit. Quinque vero hebdomadibus nihil aliud comedens, ad modicum se infusi ciceris astrinxit. Et ita Romualdus per multa alia vivendi genera, quid sua (313) virtus posset, per

9, lib. v.

(311) Nuceria civitas est Umbriæ, quæ *Camellaria* dicitur, ad differentiam alterius *Nuceris paganorum* nuncupatæ, quæ in Campaniæ provincia sita est.

(312) Hic venerabilis codex ab ipso B. Romualdo conscriptus modo etiam in Camaldulensi Sacratio conservatur; de quo vide Mabill., in *Itinere Italico*.

(313) Lege nostri Petri opusc. xv, cap. 16

hæc et illa se jugiter exercendo, tentabat. Studebat A quippe discretus Christi miles ad novum se certamen semper accingere, et cum jamjam cadere videretur (314), adhibita mox misericordia vacillans corpusculum relevare. Duo autem vel etiam tria quandoque habebat cilicia propter nascentem corporis importunitatem, quæ lavari nullatenus permittebat, sed ea potius ad imbrem projiciens, post triginta dies mutare consueverat. Novaculam autem nunquam in suum caput patiebatur ascendere, sed ipse sibi perraro solebat excrementa capillorum et barbæ forcipibus attondere. Si quando vero eum ex aliquo esculentiori cibo gulæ vitium titillaret, mox accurate illum præparari præcipiens, ori et naribus apponebat, et solum captans odorem, dicebat: O gula, gula, quam dulcis, quam suavis modo tibi B saperet iste cibus! sed vae tibi! ex eo nunquam gustabis: et sic intactum ad cellarium remittebat.

472 CAPUT LIII.

De miraculo quo Gregorium insufflando sanavit.

Sed quanquam vir sanctus tantam erga se servaret austeritatem, semper tamen hilarem vultum, semper serenam faciem ostendebat. Nam frater quidam, Gregorius nomine, gravissimum capitis dolorem se perpeti aliquando conquestus est. Qui cum ad beati viri cellulam, ubi et alii fratres tunc erant, cum nimia lamentatione venisset, mox ut eum vir venerabilis vidit, hunc dolorem nequaquam humorum inæqualitati, sed insidiis antiqui hostis indubitanter ascripsit, et mox quasi deridens eum, ut erat semper alacri vultu, per fenestram cellulæ sibi in- C sufflavit in frontem, et ut cæteri omnes qui aderant similiter facerent, innuit. Hoc autem facto ita sanatus est ut nullum penitus sentiret in suo capite doloris remansisse vestigium. Arbitror quod idcirco vir sanctus hoc facere voluit quia per Spiritum sanctum, qui in ejus pectore præsidebat, effugandum esse iniquissimum hostem doloris immissorem credidit. Ad evitandam vero propriam laudem et ludum finxit et socios quæsivit. Nam et Redemptor noster insufflasse legitur, cum Spiritum sanctum apostolis dedisse perhibetur (Joan. xx).

CAPUT LIV.

De insano, quem osculo curavit.

Vir quidam capitis patiebatur insaniam, ita ut, D sensu rationis amisso, vel quid ageret vel quid diceret funitus ignoraret. Huic Romualdus nihil aliud fecit, nisi solummodo osculum præbuit, et protinus illum ad incolumitatem pristinam revocavit, et cum inquieto homine dum pacem fecit, ad mentis eum suæ pacem reduxit. Referebat autem postmodum ille qui curatus fuerat, dicens: Quia cum sacra beati viri labia tangere merui, statim prodire ex ore ejus quasi vehementis auræ spiritum sensi, qui totam faciem meam, et ipsum denique sinciput perflans, omnem cerebri æstuantis ardorem protinus effugavit.

(314) Vat. cod., *urgetur.*

(315) Elephantia seu elephantiasis lepræ species

CAPUT LV.

Item de Gregorio, quem de gravi morbo aqua frigida liberavit.

Alio quoque tempore, idem qui supra Gregorius tam virosam et marcidam tolerabat in cruribus scabiem, ut jam ex elephantia (315) morbo crederet tam gravem prodire tumorem. Huic Romualdus hoc præcipuum medicinæ genus indixit, videlicet ut crura per tres dies frigida aqua perfunderet, promittens 473 quia hoc modo sanitatem pristinam recuperaret. Quod tamen ille adimplere studuit, nimirum magis necessitate jussionis quam recipiendæ fiducia sospitatis. Mirum satis, et solum divinæ potentia referendum! confestim tibiæ tumor deponitur, virus omne siccatur, et penitus omni languore deposito frater sanus per omnia redditur. Credi ergo rationabiliter potest quia eodem spiritu Romualdus discipulo ut ter aquis tumentia crura perfunderet jussit quo Eliseus Naaman leprosum lavari septies in Jordane mandavit (IV Reg. v).

CAPUT LVI.

De discipulo, quem Romam euntem per spiritum cognovit, et de illo qui, sibi derogans, reclusorium fregit.

Nonnulli tamen carnales videlicet homines, cum malitiose reprehendere et ejusdem dicta vel facta non timebant levitatis vitio deputare. Quidam namque ejus discipulus in alia procul eremo morabatur, qui propinquorum necessitati aliquando condescendens, pro eorum utilitate tandem velut invitus Romam ire Quadragesimali tempore acquievit. Quod mox vir sanctus per spiritum recognoscens, velut indignans scripsit astanti cuidam fratri quod videlicet ille bonus vir pro hujusmodi negotio Romam ire præsumpsit. Ille autem admirans unde hoc magister agnosceret, cum quo videlicet nemo aliunde veniens colloquium habuisset, rem sollicitè perquisivit, et ita esse, sicut vir venerabilis dixerat, comprobavit. Pergit ille ad alium suum condiscipulum, videlicet Ingelbertum, qui inclusus manebat, et magistrum hæc dixisse, et sine dubio prophetiæ spiritum habere prorsus affirmat. Ille autem, detestans et penitus denegans, fratrem corripuit, et quia hoc falsum esset, imprecationis se vinculis obligavit, dicens: Si ille hoc per prophetiæ spiritum, et non magis per diabolum dixit, non me omnipotens Deus in hoc reclusorio perseverare permittat. Dictum, factumque est. Nam vix paucis diebus transactis, Ingelbertus, fracto reclusorio, sine magistri licentia abiit, et eum in hac vita, sicut dicitur, nunquam ulterius vidit.

CAPUT LVII.

De Gaudenzio, et Berardo, et monacho sanato.

Alius frater, Gaudentius nomine, abbatis videlicet hujus Monasterii S. 474 Vincenti (316) pater, cum magno fervore conversus, ardentiori postmodum est, de qua Celsus, alique.

(316) De monasterio S. Vincentii de Petra Pertusa

spiritu in Dei est servitio conversatus. Hic aliquando a B. Romualdo licentiam petiit, qua vellet cuncta jam pulmenta dimittere, et, pane cum aqua contentus, pomis quoque sive crudis oleribus victitare. Hoc igitur impetrato, cum in eodem proposito infatigabiliter permaneret, Tedaldus quidam alius frater, infirmitati illius indiscrete compatiens, adire magistrum studuit, et quia frater ille tam grave pondus portare non posset, hanc ejus obstinationem frangi omnino debere suggestit. Romualdus autem, ut puta vir simplicis animi, Tedaldi verbis assensum dedit, et Gaudentio talis vitæ licentiam abstulit. Ille vero graviter ferens, nequaquam amplius cum Tedaldo in eremo in qua eos Romualdus posuerat passus est habitare, sed Ingelberto, qui a Romualdo disjunctus fuerat, se subdidit, et ab eo consensum prædictæ conversationis accepit. Hic itaque Gaudentius non multo post tempore defunctus est, et in cœmeterio B. Vincentii juxta corpus Berardi venerabilis viri, qui æque Romualdi discipulus fuerat, est sepultus. Romualdus autem, quia ille in prævaricatione inobediencie vitam finierat, orationem pro eo fieri penitus interdixit. Aliquanto autem post tempore monachus quidam prædicti cœnobii, dum matutinam synaxim cum reliquis fratribus celebraret, repente tam acrem dolorem sentire in dentibus cœpit ut jam in choro ad psallendum stare omnino non posset. Qui protinus exiens, super sepulcrum se Berardi atque Gaudentii lamentando jactavit, et medelam sibi per eos provenire sperans, medium se inter utrumque constituit (317), dumque ibi aliquandiu jacens oraret, mox eum somnus oppressit. Illic sane videt Berardum sacerdotalibus ornamentis splendidissime decoratum, tenentem in manibus librum aureis litteris scriptum, ante altare scilicet stantem et missarum solœmnia celebrantem. At cernit Gaudentium mœrentem, tristem demisso vultu, post tergum Berardi procul assistere, et, velut excommunicatum, sacris appropinquare mysteriis non audere. Qui mox locutus est ei, dicens: Vides, inquit, frater, illum Berardi librum mirabiliter deauratum? Ego quoque talem per omnia nunc haberem, nisi illum mihi, heu, heu! Tedaldus monachus abstulisset. Statimque frater evigilans, sanus et incolumis, fugato omni dolore, surrexit. Deinde lætus visionem suam fratribus per ordinem retulit. Quod Romualdus audiens illico præcepit fratribus ut jam Gaudentio fraternam charitatem impenderent, atque pro eo enixius orarent. Unde non sine ratione colligitur 475 quod ille qui privatus so-

cietate Romualdi, librum quem meruerat, perdidit, jam ejus gratiæ restitutus, et orationibus sublevatus, eundem librum recuperare meruit: et quem Tedaldus non nisi per Romualdum abstulerat, jam Romualdus orando pro illo cum omnibus simul fratribus reddat.

CAPUT LVIII.

De discipulo in lecto Romualdi a dæmonibus verberato.

Aliquando vir venerabilis cujusdam causa necessitatis in viam ire disponens, uni discipulorum cellam commisit, et usque ad suum reditum in ea illum manere præcepit. Ille vero temerarius, dum debiti honoris reverentiam magistro non servat, audacter in ejus strato jacere non dubitat. Ecce autem in ipsa nocte maligni spiritus super eum immaniter irruunt, gravissimis eum verberibus atterunt, et projectum de lecto pene seminecem derelinquunt. Merito namque tam superbos suæ offensionis ultores pertulit, qui in talem virum postposita humilitate peccavit, et dum pio magistro non exhibuit reverentiam, ex duris et impiis sensit manibus disciplinam. Similiter quoque postmodum venerabilis vir iter acturus, alium in eadem cella discipulum dereliquit. Cui cum discipulus diceret: Magister, ego in lecto tuo non jaceo, quia quod alii contigit, mihi etiam consequenter evenire formido, ille respondit: Fili mi, jace et dormi securus; ille enim in eo recubans, idcirco in manus inimicorum incidit, quia parvitas meæ licentiam non accepit, tu autem accepto consensu, in Deo spem pone, et sine pavore quiesce. Qui videlicet in eo, sicut jussus fuerat, jacuit, et nullum omnino casum adversitatis incurrit.

CAPUT LIX.

De muliere in amentiam versa, et Romualdi benedictione sanata.

Sæcularis quidam vir, Arduinus nomine, Romualdo se ad suscipiendum sanctæ conversationis habitum tradidit; deinde domum, ut sua quæque disponeret, remeavit. Cumque eum uxor sua venientem vidisset, femineo nimirum furore succensa, exclamavit adversus eum, dicens: Sic, bone vir, ab hæretico illo et antiquo seductore nunc venis, et me miseram et destitutam omni humano solatio derelinquis? Et hoc dicto, protinus in amentiam vertitur, et ita furere et conquassari cœpit ac si patenter a dæmonio vexaretur. Habebat autem vir sanctus hujusmodi consuetudinem, ut si quando fratres in viam dirigeret, benedictionem illis, sive panem, sive pomum, seu quo-

hic sermo est, cujus et mentio supra cap. 43 facta fuit. Quod vero B. scriptor addit *hujus monasterii*, cum proxime antea ejus non meminisset, patenter idem hoc monasterium esse, in quo tum scribebat atque conversabatur, illa ostensiva particula manifestat. Ad hoc monasterium bis missum fuisse Damianum Joannes ejus Vitæ auctor refert. Qui autem *hujus* ad dictionem *abbatis*, non ad alteram *monasterii*, spectandum esse existimant, opus profecto est ut credant Damianum ad monachos S. Vincentii

hanc Romualdi historiam direxisse, quod penitus caret fundamento. De hoc autem monasterio mentionem facit Petrus Damiani in epist. 32 libri iv, et alia 15 libri vii. Exstat medio in itinere inter Callium ac Foresempronium; Urbinatesque Canonici ejusdem reditibus gaudent.

(317) Hæc verba, et medelam sibi per eos provenire sperans, medium se inter utrumque constituit, in Vaticano codice desiderantur.

canque aliud daret. Unde discipuli, ut experti multoties fuerant, certum tenebant quod si ex benedictione magistri, cuilibet ægroto 476 porrigerent, ad salutem illum incolumem revocarent. Nam et ex aqua, unde manus ejus abluebantur, plures languidi sæpe restituti sunt sanitati. Quod tamen cautissime oportebat fieri, ne si vir sanctus hoc aliquatenus deprehenderet, in gravissimam tristitiam deveniret. Cum igitur diu jam semina miserabiliter vexaretur, quidam fratres qui aderant, de benedictione panis quam a magistro susceperant, ei particulam traderunt. Deinde cum hoc mulier comedisset, mox mente sedata, ab omni redditur insanæ furore liberima. Quæ protinus omnipotenti Deo et Romualdo famulo ejus recuperatæ sanitatis gratias reulit, et viro suo conversionis licentiam ulterius non negavit.

CAPUT LX.

De dæmoniaco ab eo curato.

Alio quoquo tempore puer quidam dæmoniacus ad beatum virum delatus est. Cui ille nihil aliud fecit nisi pro benedictione sibi panis particulam tradidit. Qua mox puer ille refectus, confestim est a dæmonio liberatus. Jure quippe postquam benedictio Romualdi male possessum corpus intravit, inde confestim malignus spiritus cauteriatus (318) exivit.

CAPUT LXI.

De diabolo, qui Romualdo mortem minatus cellæ parietem fregit.

Nunquam tamen diabolus a sancti viri poterat C impugnatione quiescere. Et quia occulta jam adversus eum fraude nil poterat, non cessabat virus suæ malitiæ visibiliter demonstrare. Aliquando namque vir venerabilis dum in cella consisteret, ecce malignus spiritus, ut est revera teterrimus, hispidus, horribilis, immensum cœpit sancto viro terrorem incutere, et cum nimio furoris impetu mortem sibi minitans intentare. Cumque Romualdus auxilium de cœlo imperterritus quæreret, et ut sibi Christus succurreret fiducialiter exclamaret, mox antiquus hostis aufugiens ipsum cellæ parietem tanto iracundiæ felle percussit quod gravem fagi tabulam unius cubiti spatio, vel eo amplius fidit. In habitaculo igitur patenter ostendit quanta adversus habitatorem D flamma crudelitatis exarsit, et quodammodo scriptum reliquit in pariete quod occultum gerebat in mente.

CAPUT LXII.

Item de diabolo, qui exterrens equum Romualdum mergere voluit.

Aliquando etiam dum venerabilis vir cum suis discipulis equitaret, ecce malignus spiritus rubei

(318) *Cauteriatum*, nempe *adustus*, vide *Glossarium Cangii*.

(319) Incompertus est hactenus situs hujus monasterii. De quodam Martino Vallisbonæ abbate, qui post B. Ambrosium Camaldulensem peroravit in Ferrariæ concilio anno 1458, die VIII Januarii, mentio fit in Actis concilii Florentini ab Horatio Justi-

A canis effigiem simulans, cum 477 magno impetu obviam irruit, et equum cui insidebat, ita ut pene vir sanctus mergeretur, exterruit. Interrogati discipuli si eum vidissent, exhorrescentem quidem equum conspexisse se asserunt, sed nil tale eis apparuisse testantur. Ille vero ait: Miser ille, qui olim præclarus angelus fuisse cognoscitur, nunc se in immundi specie canis ostendere non veretur.

CAPUT LXIII.

Item de diabolo, qui, orta inter discipulos Romualdi discordia, vegetem percutiebat.

Rursus alio tempore cum monasterium Ancillarum Dei, quod est in Vallebona (319), construere decrevisset, discordia mox inter sancti viri discipulos oritur, quia videlicet alii nolunt, alii vero, ut fieret, vehementer insistunt. Cumque ante venerabilem virum utræque dissidentium partes diversa utentes alligatione contenderent, cœpit diabolus ante portellam cellæ quasi malleo vegetem (320) sine cessatione percutere; et per reboantem silvam crebris audiebatur tonsionum ictibus intonare. Deinde cum jam omnes unanimiter monasterium fieri concordassent, ecce malignus spiritus, cunctis audientibus, ululare, plorare et flebiles non cessabat voces emitere. Postremo autem, cum jam divisi ad suum quisque reverteretur hospitium, prosequabatur eos antiquus hostis cum tanta tempestate et turbine, et quasi omnia ventorum genera commovens, totam silvam radicitus evellere putaretur. Quidam vero fratrum increpans eum dixit: Præcipio tibi in nomine sanctæ Trinitatis, immunde spiritus, ut desinas venire post nos. Et ita fugatus est. Jure quippe auctor discordiæ, composita pace, compulsus est in fletum prorumpere, qui prius audiebatur crescente rixa gaudere; et qui tunc quasi circulum vacui vasis abstrahere et partes, quibus compactum fuerat, dissipare tentavit, constrictis jam in vinculo pacis et charitatis compage discipulis, tristis abscessit.

CAPUT LXIV.

De districta vita quæ tunc in Sytria ducebatur.

Taliter autem in Sytria (321) vivebatur ac si ex similitudine non solum nominis, sed etiam operis, altera denuo Nitria videretur, omnes siquidem nudis pedibus incedentes, omnes inculti, pallidi et nimia omnium rerum extremitate contenti. Nonnulli vero damnatis januis clausi, ita mortui videbantur 478 mundo, velut in sepulcro jam positi. Vinum ibi nemo noverat, nec si etiam gravissimam quisquis ægritudinem pateretur. Sed cur ego de monachis loquor, cum et ipsi monachorum famuli, ipsi quoque custodes pecorum jejunarent, silentium tenerent, disciplinas inter se invicem facerent, et de quibuslibet (322) verbis pœnitentiam flagitarent? O aureum niano editis, par. 1, n. 20.

(320) Hujus vocis melior explicatio videtur esse illa, quam tradit Cangius ad vocem *Vegetes*, nempe dolii vinarii, quod sine cessatione percutiebatur, s. v. jaciebat ante portellam cellæ diabolus.

(321) In Vaticano codice legitur *tunc in Sytria*.

(322) In eod. cod. *de quibuslibet otiosis verbis*.

Romualdi sæculum quod, etsi tormenta persecutorum non noverat, spontaneo tamen martyrio non carebat! Aureum, inquam, sæculum, quod inter montium, silvarum feras tot cœlestis Hierusalem cives alebat. Cum vero ibi fratres jam tanti essent ut omnes illic habitare vix possent, tunc Romualdus, monasterio ibi constructo et abbate præposito, inviolatum servans silentium Bifurcum secessit ad habitandum. Illic enim volens abbatem spiritualiter vivere, et rectitudinis vitam (325) tenere, multam ab eo passus est persecutionis injuriam.

CAPUT LXV.

De prophetia Romualdi et colloquio ejus cum Henrico rege.

Interea imperator Henricus de ultramontanis partibus in Italiam (324) veniens, misit beato viro deprecatoriam legationem, ut ad eum venire dignaretur, promittens se facturum quæcunque præciperet, si suum ei colloquium non negaret. Cumque venerabilis vir prorsus abnueret silentium frangere, cœperunt omnes discipuli unanimiter illum obsecrare, dicentes: Magister, vides quia nos qui te sequimur, tanti jam sumus quod hic congruenter habitare non possumus; vade ergo, si placet, et imperatori magnam aliquod monasterium quære, et multitudinem te sequentium ibi constitue. Quibus vir sanctus, nescio si accepta jam revelatione, aut subita Dei inspiratione fidenter scripsit: Scitote quia montis Amiati monasterium ex dono regis habebitis; considerate tantummodo quem illic abbatem constituere debeatis. Igitur inviolato silentio perrexit ad regem. Cui rex protinus assurgens, ex magno cordis affectu in hanc vocem erupit, dicens: O utinam anima mea esset in corpore tuo! Quem mox, ut loqueretur, suppliciter obsecrans, ipso die hoc impetrare non potuit.

Postera autem die, Romualdo ad palatium veniente, ecce Teutonicorum multitudo certatim hinc inde concurrunt, capita salutantes humiliter flectunt, villos quoque pellicæ vestis, qua erat indutus, anxie decerpentes, pro sacris reliquiis in patriam portaturi studiose recondunt. Quæ videlicet res venerabilem virum tanto mœrore dejecit ut, nisi discipulis 479 obstantibus acquiesceret, ad cellam protinus repedaret. Ingressus igitur ad regem, non pauca sibi locutus de restituendo jure Ecclesiarum, de violentia potentum, de oppressionem pauperum, et post multa unum sibi pro suis discipulis monasterium petiit. Cui postmodum rex montis (325) Amiati monasterium tradidit et abbatem, quia multis erat malis obnoxius,

(325) Ibidem viam.

(324) Baronius hunc Henrici in Italiam adventum ad annum 1022 assignat.

(325) Non de celeberrimo S. Salvatoris monasterio, quod modo Cistercienses monachi incolunt, sed de alio S. Petri ad Vivum nuncupato in agro Senensi, et in regione montis Amiati sito, hic sermo esse videtur; de cujus donationis pagina a S. Henrico imperatore divo Romualdo anno 1004 elargita, mentio est in notis ad monumenta addita ad epistolam de

A foras ejecit. Ubi vir sanctus quanta adversa perpessus sit, non solum ab eo qui ejectus fuerat, sed etiam ab illo quem ipse ex suis discipulis abbatem constituerat, ille quidem perferre patientissime potuit, nos referre, etiamsi adesset facundia, non valeamus. Sed qualiter illum Deus in cunctis adjuverit, uno exemplo monstrare sufficiat, ut prudenti cuilibet quid etiam in reliquis evenerit innotescat.

CAPUT LXVI.

De monacho, quem diabolus strangulare cœpit, sed Romualdus eripuit.

Monachus quidam vesano adversus eum furore succensus, pilum (326) latenter exacuit, et eum reponens, ut beatum virum interficeret, expectare congrui occasionem temporis cœpit. Nocte vero dum depressus sopore quiesceret, ecce videt malignum spiritum in se immaniter irruentem, qui retortam (327) in collum ejus mittens, tanta ferocitate conabatur guttur ejus astringere ut jam ille cogeretur funditus expirare. Tunc monachus in extremo jam spiritu positus, Romualdum ut sibi succurreret obsecravit. Qui, ut monacho videbatur, protinus advolans, de manibus eum iniqui hostis eripuit. Hic igitur mox experrectus ad pedes venerabilis viri prostratus advolvitur, ut allisionem cervicis aspiciat deprecatur; confiteri etiam crimen suæ malitiæ non veretur. Postremo conservatæ vitæ sibi gratias retulit, et pœnitentiam tanti reatus accepit. Et ita qui Romualdo vitam insidiatur (328) eripere, jam per eundem sanctissimum virum, et suam meruit conservare, cui inferre mortem studuit, per eum suæ periculum mortis evasit.

CAPUT LXVII.

De Romualdo, qui circumclusus aquis, cibum sibi deferendum cœlitus agnovit.

Habebat autem Sanctus (329) consuetudinem, cum monasterium teneret, ut, nisi cum jejunaret ad communem mensam cum fratribus quotidie veniens, unum quidem pulmentum 480 comederet; postmodum vero lectioni, vel quid etiam apud unumquemque ageretur, intentus, de reliquis non gustaret. Quadragesimali vero tempore, nisi necessitate inevitabili cogeretur, in cellula jugiter morabatur. Dum igitur prædictum cœnobium vir beatissimus regeret, quadragesimali jam propinquante jejunio, quærebat cum discipulis per vicina montium loca, ubi eremum facere potuisset. Dumque longas in quærendo moras protraherent, repente aquis undique circumfluentibus ita conclusi sunt, ut nec ipsi jam redire, nec de monasterio quisquam ad eos posset

Pandectis, pag. 228, Cl. V. Guidonis Grandii abbatis Camaldulensis.

(326) *Pilum* est armorum genus hastile cum ferro trigonalem figuram acuminatam extollente, juxta Vegetium. Verum in *Glossario Cangii*, edit. II, habetur exemplum pro *lançeo* cujusdam significatione, qua facilius *latenter* uti potest.

(327) *Nempe funem.*

(328) *Vat. cod., insidiabatur.*

(329) *Cod. Vat., vir sanctus.*

aliquatenus transvadare. Vivebant autem ex aliquan-
tis castaneis quas secum detulerant. Cumque dies
Dominicus advenisset, et alia cibi spes nulla jam
superesset, cœperunt fratres pauculas, quæ reman-
serant, castaneas deglubere, et jam quodammodo
dubitantes ultimum ex eis convivium præparare.
Romualdus autem, ut erat semper alacri vultu, fi-
denter ait quia, nisi Deus sibi panem per aliquem
mitteret, ipso die nullatenus manducaret. Discipuli
vero mirantes inter se, in qua spè hoc ille præsu-
meret, ceri tamen quia magister incaute aliquid
vovere non posset, cibum jam tantæ solemnitati con-
gruum cœperunt fiducialiter expectare. Sexta igitur
diei hora jam propinquante, ecce tres viri onusti
pane, et vino et aliis cibis adveniunt, qui se de lon-
ginquis partibus cum multo labore pervenisse (350) B
dicunt. Tunc itaque spiritali omnes repleti gaudio
benedicentes Deum, pariter cibum sumunt et bea-
tum virum per revelationem hoc cœlitus agnovisse
indubitanter agnoscunt.

CAPUT LXVIII.

*De pisce qui inventus est in arenis rivo meritis Ro-
mualdi.*

Quodam tempore venit vir venerabilis Syriam.
Qui cum adhuc jejunus esset, et fratres ut pote in
arduus montibus piscem, quem ei ad comedendum
apponerent, non haberent, cœperunt inter se quo-
dammodo confusi erubescere, et quid pro tam vene-
rabili hospite acquirere potuissent, anxie cogitare.
Tunc frater quidam, puto divinitus inspiratus, ad
siccum pene rivum, qui juxta præterfluebat, cum C
festinatione cucurrit, ubi nimirum et aquæ exiguum
erat; piscis vero illic visus nunquam penitus fuerat.
Cœpit itaque frater Deum devote deprecari, ut qui
Israelitico populo aquam potuit ex arida petra pro-
ducere (*Num. xxix; Exod. xvii*), ipse sibi dignaretur
piscem in arenis rivulo demonstrare. Confestim
igitur, missa manu in exigua aqua, 481 piscem
reperit, qui beato viro ad refectionem abundanter
sufficere potuit. Deo scilicet servo suo providente
convivium, inventum est in saxoso et arido monte,
velut in piscosa valle, vivarium. Sed quia de vita
beati viri hæc, quæ nimirum pauca de multis dicta
sunt, sufficere credimus, jam ad transitum veniamus.

CAPUT LXIX.

De transitu Romualdi.

Vir denique sanctus per multa alia habitavit loca,
multa alia præcipue a suis discipulis perpessus est
mala, plura quoque per eum sunt facta miracula,
quæ nos describere ideo prætermittimus, quia lon-
gioris styli prolixitatem vitamus. Post cuncta igitur
habitationum suarum loca, cum jam finem suum
imminere conspiceret, tandem ad monasterium
quod in Valle de Castro construxerat, rediit, ibique
propinquantem obitum indubitanter expectans, cel-
lam sibi cum oratorio (351) ædificari, in qua reclu-

deretur, et silentium usque ad mortem servaret,
instituit. Sane viginti annis ante finem vitæ suæ,
discipulis suis manifeste prædixerat, quia in præ-
dicto monasterio oporteret eum quiescere, nulloque
astante vel funeri exsequias dependente, expediret
eum spiritum exhalare. Facto itaque reclusorio,
cum mens ejus in eo esset, ut mox includi deberet,
cœpit corpus ejus magis magisque molestiis ingra-
vescere, et deorsum jam velut non tam languore
quam decrepiti longævitate senii declinare. Nam a
medio fere anno nimia sibi flegmatis abundantia cum
ipso læsi pulmonis marcore defluerat, et gravi eum
tussis anhelatione vexabat. Non tamen propter hoc
vir sanctus, vel lecto decumbere, vel in quantum
possibile erat, soliti rigorem jejunii acieverat
relaxare. Quadam igitur die cœpit paulatim corporis
virtute destitui et ingruente molestia gravius fati-
gari. Sole itaque jam ad occasum vergente, præcepit
duobus fratribus qui astabant, ut foras exirent, cel-
lulæ post se januam clauderent; celebraturi vero
sibi matutinos hymnos ad eum diluculo remearent.
Cumque illi de ejus fine solliciti velut invitati exirent,
non statim ad quiescendum properant, sed ne ma-
gistrum obire contingeret anxii, pretiosi thesauri
talentum prope cellulam latentes observant. Ali-
quandiu igitur commorantes, cum deinceps curiosis
auribus attentius auscultarent, et neque motum cor-
poris, neque sonum vocis audirent, jam quod eve-
nerat veraciter opinantes, impulsa janua, velociter
irruunt, lumen accendunt, et beata anima in cœlum
rapta, supinum jacere sanctum cadaver inveniunt.
Jacebat itaque velut neglecta tunc cœlestis margari-
ta, in summi postmodum regis ærarium honorifice
reponenda. Nimirum qui sic obiit, ut prædixit, illic
transivit quo speravit. Vixit autem vir beatissimus
centum viginti 482 annis, ex quibus viginti expen-
dit in sæculo, tres duxit in monasterio, nonaginta
septem in eremitico transegit proposito. Nunc igitur
inter vivos cœlestis Hierusalem lapides ineffabiliter
rutilat, cum ignitis beatorum spirituum turmis exsul-
tat, candidissima stola immortalitatis induitur, et
ab ipso rege regum vibrante in perpetuum diademate
coronatur.

CAPUT LXX.

De demoniaco per particulam cilicii ejus sanato.
D Post sacratissimum autem viri venerabilis obitum,
quanta miraculorum signa per eum Deus ostenderit,
quis quæret transacta legere, cum frequenter valeat
et nova videre? Quia igitur ea quæ apud sepulcrum
ejus fiunt, miracula tanta sunt, ut melius putemus
cuncta silentio præterire quam pauca narrare; duo
solummodo, quæ per eundem beatissimum confes-
sorem alibi facta sunt, sufficiat nobis exponere.
Denique frater quidam, qui sancti viri discipulus
fuerat, parvam basilicam pro anima sua monasterio
dederat, ad quam videlicet basilicam extremitatem

(350) Ibidem, pervenisse ad eos.

(351) S. Blasioli dicta, per milliare a Valle Castrensi cœ-
nobio distans, habetur.

S. Blasioli dicta, per milliare a Valle Castrensi cœ-
nobio distans, habetur.

manicæ præscissam ex beati viri cilicio misit, et sub altari honorifice recondi præcepit. Quam tamen gerulus sub altari, sicut jussus fuerat, collocare neglexit, sed missam in rima parietis incaute dereliquit. Factum est postea ut dæmoniacus quidam ad prædictam duceretur ecclesiam. Cumque astans in medio, huc illucque rotans caput, cuncta undique circumspiceret, tandem torvos oculos in ipsum parietem terribiliter cœpit insigere, et intentus illuc, ubi sancti cilicii jacebat particula, crebris non cessabat vocibus exclamare : Ille me ejicit, ille me ejicit; et ita clamans, protinus ab eo expulsus est. Hinc ergo jure perpenditur, quid per semetipsum apud divinam clementiam impetrare non possit, ante cujus brevissimam vestimenti particulam dæmon stare non potuit; et qui talia absens exhibet, quid per corporis præsentiam non exercet?

CAPUT LXXI.

De villico, qui vaccam rapuit, et statim extinctus est.

Alio quoque tempore (332) Castaldius quidam pauperculæ mulieri vaccam violenter abstulit, et eam vociferantem multisque precibus obsecrantem audire contempsit. Illa protinus accurrens, duos gallinarum pullos ad ecclesiam quam supra memoravimus, detulit, et eos secum ante altare projiciens, hujusmodi verbis clamare flebiliter cœpit : Hem S. Romualde, exaudi miseram, ne despicias desolatam, et redde mihi gubernatricem meam injuste **483** sublatam. Mira res! Vix adhuc villicus cum ipsa rapina (333) a domo mulieris abierat, et continuo emissionem sagittæ percussus, vaccam in eodem loco dimisit, deinde domum perveniens, protinus expiravit.

(332) Hoc nomine a Longobardis villarum, seu prædiorum vel locorum custodes et administratores appellabantur; imo et non raro ipsi castrorum, urbium et alicujus etiam provinciæ præfecti : *Lege Glossar. Cangii.*

(333) In Vaticano codice sic legitur : *Cum ipsa rapina emissionem sagittæ a domo mulieris abierat, et*

CAPUT LXXII.

De corpore Romualdi sano post quinquennium invento.

Post quinquennium verò a sancti viri obitu, data monachis ab apostolica sede licentia, ut supra venerabile corpus ejus altare construerent, Azo quidam frater silvam petiit, quatenus modicam capsam faceret, quæ sancti confessoris ossa et pulverem tantummodo capere potuisset. Nocte igitur insecuta, dormienti cuidam fratri venerabilis quidam senex apparuit, quem protinus interrogans, ait : Ubi est hujus monasterii prior? Quod cum ille se scire negaret, illico senex addidit : Pro fabricanda, inquit, capsam ire in silvam studuit, sed beati viri corpus in tam exiguum vasculum non intrabit. Postera igitur die prior, composita capsam, reveritur, et mox a fratre, qui visionem viderat, quæ illum causa ad silvam invitasset, inquiritur. Quod cum ille velut labore defessus dicere nolisset, illico frater, et sui causam itineris retulit, et quod ipse viderat, exponendo per ordinem non celavit. Defosso igitur tumulo, ita propemodum totum sancti viri corpus sanum illibatamque reperiunt, velut tunc fuerat, cum sepulturæ illud primitus tradiderunt, excepto quod tenuis quædam mucoris lanugo in quibusdam ejus membris excrevisse videbatur. Rejecta igitur modica capsam quæ facta fuerat, illico vas aptum ad mensuram beati corporis præparant, et in eo sanctarum reliquiarum patrocinia recondentes, desuper altare solemniter consecrant. Obiit autem vir beatissimus **484** Romualdus decimo tertio Kalendarum Juliarum (534), regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et gloriatur per infinita sæcula sæculorum. Amen.

continuo percussus, vaccam, etc.

(534) Hac die in Camaldulensi congregatione et nonnullis etiam in locis divi Romualdi festività agitur; verum ab universali Ecclesia septimo Februarii die (qui translationis est corporis S. Romualdi) celebratur, cum SS. Gervasii et Protasii officio dies 29 Junii sit impedita.

VITA SANCTI RODULPHI

EPISCOPI EUGUBINI

ET

S. DOMINICI LORICATI.

(Anno Christi 1063 26 Junii. — Anno Christi 1062, 1 Octobris.)

Cum anonymi notis.

ARGUMENTUM.— *Præceperat ei Alexander pont. max. ut sibi præscriberet quidpiam memoria dignum, et quod propter utilitatem in publicis monumentis **484** asservari mereretur.*